

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«РЕСПУБЛІКА ІНДІЯ У МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ»**

Виконав:

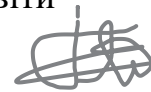
студент 4 курсу групи УО-41

спеціальності «Міжнародні
економічні відносини»

освітньої програми «Міжнародні
економічні відносини»

першого (бакалаврського) рівня

вищої освіти

Гловацький О.В.

Керівник: к.е.н., доц. Макарчук К. О.

Рецензент: к.е.н., доц. Дуна Н.Г.

Харків – 2025

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного
бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
Анна ЗАЙЦЕВА
«___» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ
Гловацького Олега Віталійовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

«Республіка Індія у міжнародних економічних відносинах»

керівник роботи к. е. н., доц. Макачук Катерина Олексіївна,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом по університету від «05» лютого 2025р. № 4001-
5/313

2. Строк подання студентом роботи 28.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити: Дослідити сутність та поняття міжнародних економічних відносин; розглянути форми прояву міжнародних економічних відносин; проаналізувати сучасний стан зовнішньоторговельних відносин Республіки Індія; визначити особливості залучення прямих іноземних інвестицій до Республіки Індія; дослідити причини та напрями міграційних процесів у Республіці Індія.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1	Теоретичні засади дослідження міжнародних економічних відносин
2	Місце Республіки Індія у системі міжнародних економічних відносин

5. Дата видачі завдання 02.12.2024 р.

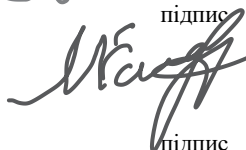
Студент _____

Олег ГЛОВАЦЬКИЙ

підпис

ініціали, прізвище

Керівник роботи _____

Катерина МАКАРЧУК

підпис

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Гловацький О.В. Республіка Індія у міжнародних економічних відносинах: кваліфікаційна робота бакалавра [Рукопис]. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 56 с.

Кваліфікаційна робота бакалавра присвячена дослідженню сучасного стану Республіки Індії у міжнародних економічних відносинах. Проаналізовано зовнішньоторговельні відносини Республіки Індія. Досліджено особливості залучення ПІІ до країни. Розглянуто причини та основні напрями міграції населення Індії.

У першому розділі роботи розглядаються теоретичні засади дослідження міжнародних економічних відносин. У другому розділі визначено сучасний стан міжнародних економічних відносин Республіки Індія.

Робота складається з вступу, двох розділів, висновків; містить 59 сторінок тексту, 24 рисунка, 1 таблицю. Список джерел включає 50 найменувань

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, форми МЄВ, прямі іноземні інвестиції, експорт, імпорт, сальдо, Республіка Індія, міграція.

ANNOTATION

Hlovatskyi O.V. Republic of India in international economic relations: bachelor's thesis [Manuscript]. Kh. : V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 56 p.

The bachelor's qualification work is devoted to the study of the current state of the Republic of India in international economic relations. The foreign trade relations of the Republic of India are analyzed. The features of attracting FDI to the country are studied. The reasons and main directions of migration of the Indian population are considered.

The first section of the work considers the theoretical principles of the study of international economic relations. The second section determines the current state of the international economic relations of the Republic of India.

The work consists of an introduction, two sections, conclusions; contains 59 pages of text, 24 figures, 1 table. The list of sources includes 50 items.

Keywords: international economic relations, forms of FDI, foreign direct investment, export, import, balance, Republic of India, migration.

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження міжнародних економічних відносин	8
1.1. Сутність та поняття міжнародних економічних відносин	8
1.2. Форми прояву міжнародних економічних відносин	13
Висновки до першого розділу	19
Розділ 2. Місце Республіки Індія у системі міжнародних економічних відносин	21
2.1. Сучасний стан зовнішньоторговельних відносини Республіки Індії	21
2.2. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій до Республіки Індія	33
2.3. Причини та напрями міграційних процесів у Республіці Індія	40
Висновки до другого розділу	49
Висновки	51
Список використаних джерел	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Республіка Індія є однією з найдинамічніших економік світу та важливим гравцем у системі міжнародних економічних відносин. У XXI столітті її роль у глобальній економіці стрімко зростає завдяки високим темпам економічного розвитку, масштабній зовнішній торгівлі, активному залученню іноземних інвестицій та експорту високотехнологічних послуг.

Індія входить до таких ключових міжнародних об'єднань, як БРІКС, G20, СОТ, активно розвиває двосторонні та багатосторонні торговельні зв'язки, зміцнюючи свою позицію на ринках країн Азії, Африки, Європи та Америки. В умовах глобалізації, посилення конкуренції та геоекономічної трансформації вивчення економічної політики Індії, її участі у світових торговельних та інвестиційних процесах, а також перспектив розвитку міжнародних економічних зв'язків є надзвичайно актуальним. Дослідження цієї теми дозволяє краще зрозуміти сучасні тенденції світової економіки, роль країн, що розвиваються, та шляхи інтеграції національних економік до глобального простору.

Ступінь вивчення проблеми. Теоретичні основи дослідження міжнародних економічних відносин досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці, а саме: А. І. Боярчук, Р. П. Огородник, І. А. Плющик, А. П. Голікова, О. А. Довгаль, М. В. Шуба, Л. І. Григорова-Беренда, А.О. Задоя, А.С. Магдич, А. І. Крисоватий, Р. Є. Зварич, М. С. Наумов, Jurgaev Davton, Jalalov Mahir, Emmanuel K.O Larbi та ін.

Мета дослідження. Визначення сучасного стану Республіки Індія у системі міжнародних економічних відносин. В процесі дослідження вирішені наступні завдання:

- Дослідити сутність та поняття міжнародних економічних відносин;
- розглянути форми прояву міжнародних економічних відносин;

- проаналізувати сучасний стан зовнішньоторговельних відносин Республіки Індії;
 - визначити особливості залучення прямих іноземних інвестицій до Республіки Індія;
 - дослідити причини та напрями міграційних процесів у Республіці Індія;
- Об’єктом дослідження** є розвиток системи міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження є місце Республіки Індія у системі міжнародних економічних відносин.

Методикою дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи бакалавра було застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Для аналізу показників у часовій динаміці використовувалися методи економічного аналізу, систематизації та синтезу. Тренд-аналіз обсягів ВВП Республіки Індія здійснювався з використанням методів економіко-математичного моделювання. Формулювання висновків ґрунтувалося на методах групування та узагальнення. Для візуалізації результатів дослідження у вигляді таблиць і діаграм було використано графічний метод.

Інформаційною основою роботи є праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які досліджували теоретичні засади міжнародних економічних відносин, офіційний сайт ОЕС India, Доповіді Світового Банку, India Brand Equity Foundation, аналітичні матеріали статистичних агентств, періодичні видання, ресурси глобального інформаційного середовища Інтернет.

Основні положення кваліфікаційної роботи бакалавра були опубліковані у Матеріалах XX всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (28 лютого 2025 року) у вигляді тез на тему «Аналіз зовнішньої торгівлі та логістичної інфраструктури Республіки Індія».

Робота складається з вступу, двох розділів, висновків; містить 58 сторінок тексту, 24 рисунка, 1 таблицю. Список джерел включає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1 Сутність та поняття міжнародних економічних відносин

Розвиток світової економіки слугував налагодженню та посиленню міжнародних економічних зв'язків між країнами. Співпраця країн світу посилюється в епоху глобалізації та інтернаціоналізації. Міжнародні економічні відносини представляють собою цілісну систему взаємозв'язку суб'єктів та об'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Сутність міжнародних економічних відносин полягає в організації та реалізації економічної взаємодії між країнами з метою задоволення взаємних потреб через обмін товарами, послугами, капіталом, технологіями та робочою силою.

Головним аспектом розвитку міжнародних економічних відносин є наявність суб'єктів, а також об'єктів зовнішньоекономічної діяльності. До суб'єктів міжнародних економічних відносин відносяться:

- Приватні підприємці, які здійснюють зовнішньоторговельні операції та забезпечують реалізацію власних інтересів;
- приватні підприємства, які виступають як одиниці мікроменеджменту на національному та міжнародному рівнях і як фундаментальні структурні елементи національних економік;
- державні структури, що мають право проводити операції, пов'язані з купівлею-продажем певних видів продукції на зовнішніх ринках;
- регіональні групи, які формують та впроваджують власну економічну політику для досягнення своїх інтересів на регіональному та глобальному рівнях;
- транснаціональні корпорації, що виступають як домінуючі, провідні економічні об'єднання, що торгують, інвестують, поширюють передові

технології та визначають конкурентоспроможність товарів і послуг на світовому ринку;

– міжнародні організації, зокрема система ООН, забезпечують контроль над реалізацією великих інвестиційних проектів (МВФ, Група Світового банку, СОТ), а також активно працюють на певних сегментах світового ринку (ОПЕК) [1].

Об'єкти міжнародних економічних відносин – це елементи, навколо яких відбувається взаємодія між країнами світу. Також вони є предметом обміну, співпраці або конкуренції на світовому рівні. Головними об'єктами міжнародних економічних відносин є :

- товари та послуги;
- капітал (прямі та портфельні інвестиції, кредити, позики та ін.);
- робоча сила (міжнародна трудова міграція);
- технології та інтелектуальна власність (ліцензії, патенти, ноу-хау, технологічний трансфер);
- валюта та фінансові ресурси;
- природні ресурси (енергоносії, сировина, доступ до водних або земельних ресурсів) [1,2].

Міжнародні економічні відносини виступають невід'ємною складовою ринкового господарства, оскільки функціонують на основі притаманних ринку механізмів і закономірностей. До основних характеристик належать:

- Багатоваріантність об'єктів і суб'єктів, які можуть мати різні форми власності, рівень розвитку та економічні інтереси;
- Домінуюча роль попиту й пропозиції, що формують напрямки і масштаби міжнародного обміну;
- Тісний зв'язок з ціноутворенням, який потребує гнучкої адаптації до змін світових ринків;
- Конкурентне середовище, яке стимулює ефективність та інноваційність зовнішньоекономічної діяльності [2].

На рис. 1.1. представимо графічно суб'єкти та об'єкти міжнародних економічних відносин.

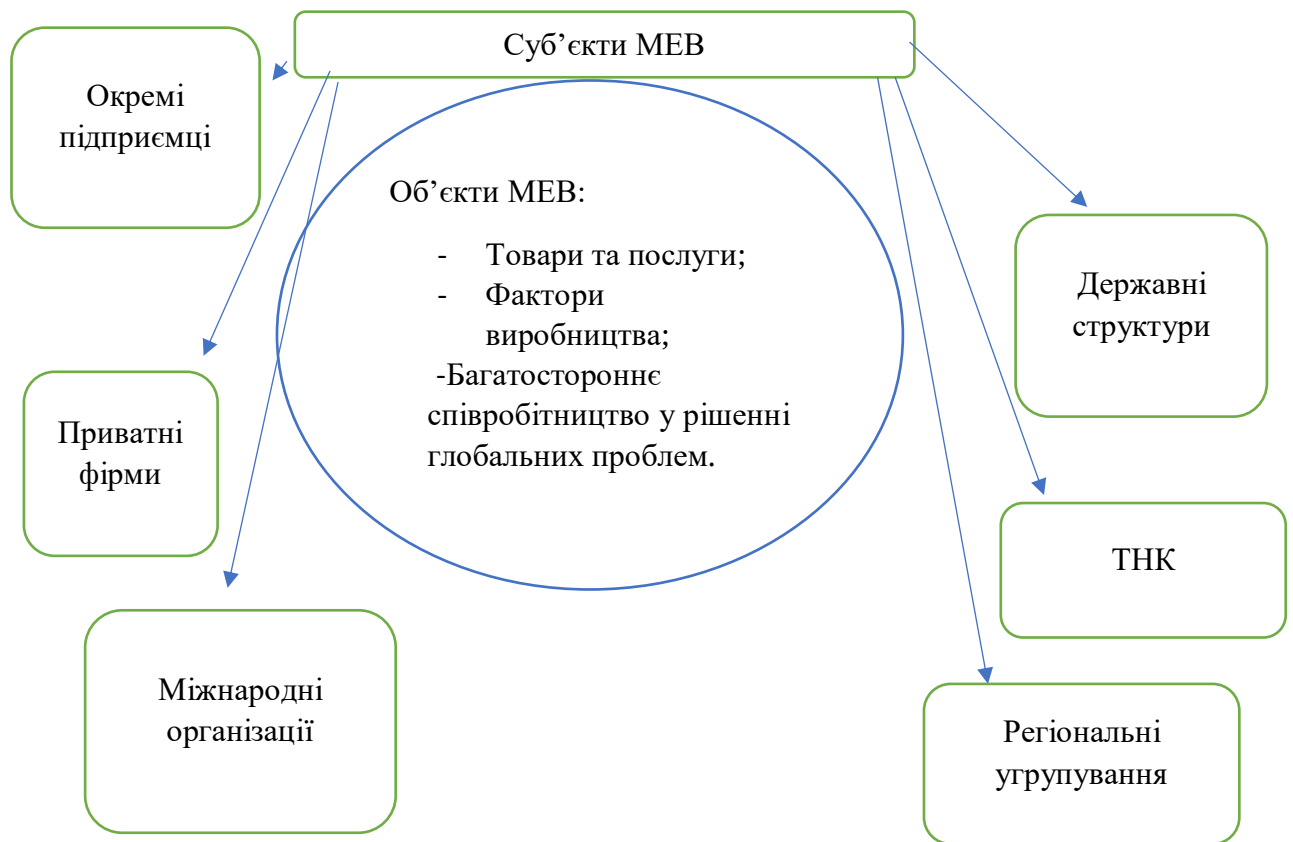

Рис. 1.1. Суб'єкти та об'єкти міжнародних економічних відносин

Джерело: складено автором за матеріалом [1]

В науковій літературі велика кількість науковців трактує по різному поняття міжнародні економічні відносини. Українські науковці проф. Голіков А.П. та Довгаль О.А. у своїй роботі дають визначення поняття міжнародні економічні відносини - це сукупність економічних зв'язків, що формуються між учасниками різних країн у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, послуг, фінансових ресурсів, технологій і знань. Ці відносини розвиваються на основі обмеженості ресурсів, взаємної вигоди та спеціалізації країн у межах глобальної економіки [2].

За визначенням Кушнір Н.О. та Заяць О.І. міжнародні економічні відносини – це торговельні, валютно-фінансові та інші види відносин, які

здійснюються між суб'єктами світового господарства у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, послуг та ідей на основі МПП [3].

Задоя А.О., Магдіч А. С. та Задоя О.А. зазначають, що міжнародні економічні відносини виникають тоді, коли економічна діяльність виходить за межі національних кордонів і формуються у процесі взаємодії економічних суб'єктів різних країн щодо розподілу, використання та привласнення засобів виробництва, його результатів, а також при організації міжнародних процесів відтворення [4].

Визначення яке надають професори Крисоватий А.І. та Зварич Р.Є. міжнародні економічні відносини – це відносини, які виникають та існують між людьми з різних країн щодо виробництва, обміну і споживання товарів, послуг на основі міжнародного поділу праці, в умовах необхідності раціонального використання обмежених ресурсів для задоволення потреб людства [5].

На рис. 1.2 представимо рівні прояву міжнародних економічних відносин.

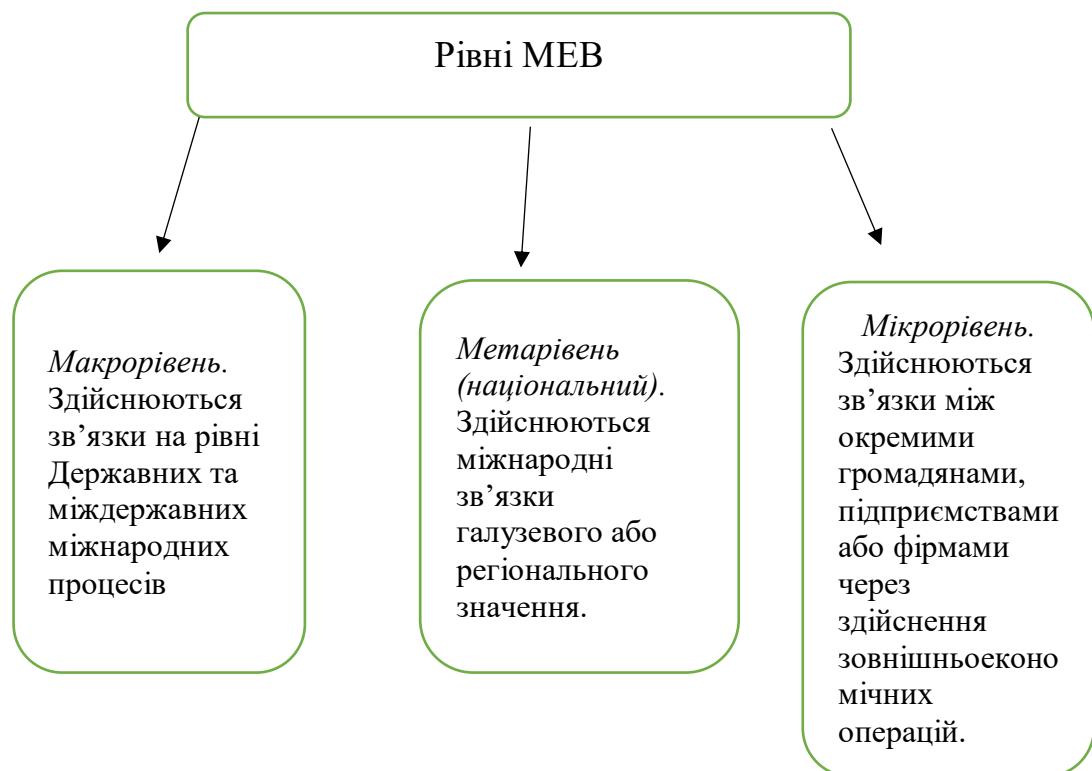

Рис. 1.2. Рівні міжнародних економічних відносин

Джерело: складено автором за матеріалом [2,5]

Світова глобальна міжнародна організація - Організація Об'єднаних Націй визначає наступні принципи здійснення МЄВ, а саме:

- Суверенітет держави;
- територіальна цілісність та політична незалежність держави;
- суверенна рівність усіх держав;
- невтручання та ненапад;
- взаємовигідне та справедливе партнерство;
- мирне розв'язання конфліктів;
- забезпечення рівноправності та права народів на самовизначення;
- подолання несправедливості, що виникла внаслідок застосування сили і перешкоджає нормальному розвитку націй;
- сумлінне виконання міжнародних зобов'язань;
- дотримання прав людини та основоположних свобод;
- відмова від прагнення до домінування чи встановлення сфер впливу;
- підтримка глобальної соціальної справедливості;
- міжнародне співробітництво за для подальшого розвитку;
- гарантування вільного виходу до моря для країн, що не мають морського узбережжя [7].

В результаті динамічного розвитку міжнародних економічних відносин у новому тисячолітті під впливом науково-технічного прогресу та поглиблення міжнародної конкуренції між учасниками зовнішньоекономічної діяльності відбулися значні зміни у формах здійснення міжнародних економічних відносин. Поглиблення міжнародного співробітництва між країнами, компаніями, міжнародними організаціями призвело до зростання світової економіки, збільшення обсягів світової торгівлі, зростання потоків прямих іноземних інвестицій, процесу розвитку науково-технічного співробітництва та ін.

1.2. Форми прояву міжнародних економічних відносин

Міжнародні економічні відносини визначаються як система економічних зв'язків, що здійснюються між країнами світу у різних формах прояву. Сучасна світова економіка визначає необхідність співпраці країн між собою за допомогою поглиблення міжнародних економічних відносин. Цей процес відбувається завдяки збільшенню відкритості національних економік, формування нового економічного порядку, зближення та інтегрованості країн, активному розвитку регіональних економічних союзів.

Міжнародні економічні відносини охоплюють широке коло сфер і механізмів співпраці, що забезпечують обмін ресурсами, технологіями, послугами та капіталом. На рис. 1.3 представимо форми прояву міжнародних економічних відносин.

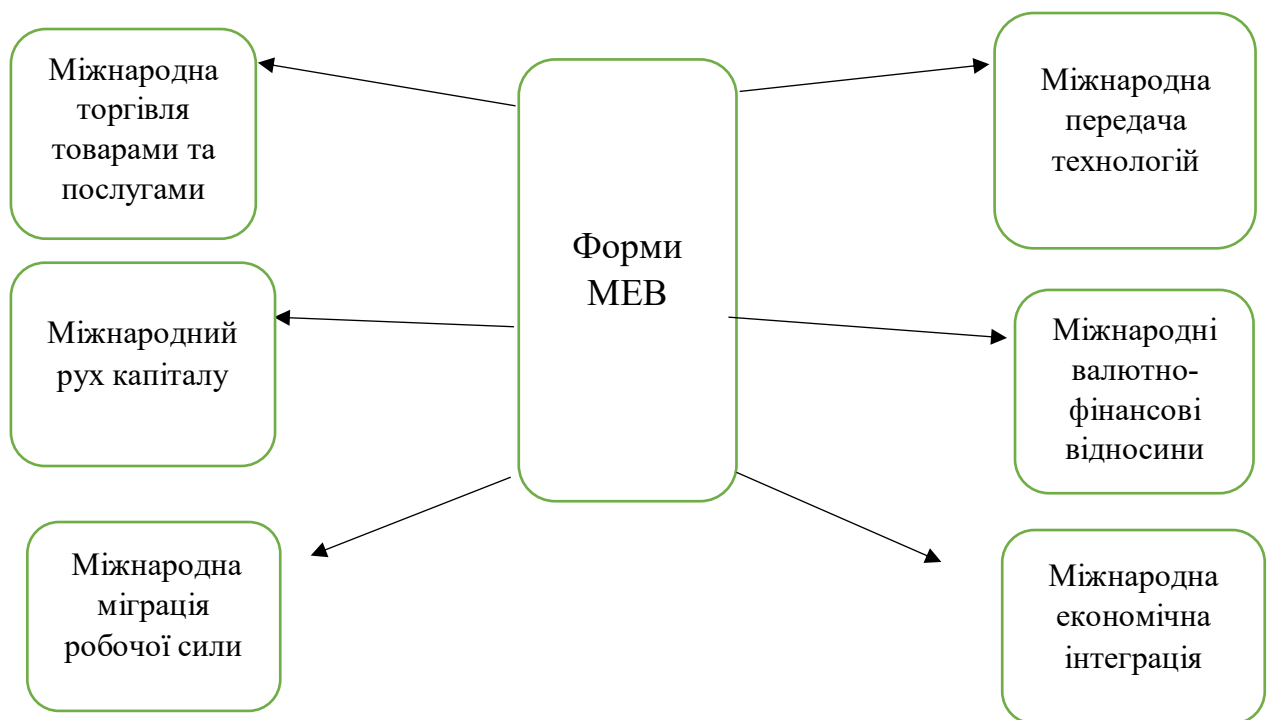

Рис. 1.3. Форми прояву міжнародних економічних відносин

Джерело: складено автором за матеріалом [2]

Міжнародні економічні відносини визначаються різними формам взаємозв'язків країн світу. У науковій й літературі вирізняють традиційні та сучасні форми МЄВ. Однією з традиційних форм є саме міжнародна торгівля товарами та послугами. Міжнародна торгівля представляє собою здійснення експорту та імпорту між країнами партнерами.

Поява міжнародної торгівлі пов'язана з розвитком людського суспільства та розширенням економічних і культурних зв'язків між різними регіонами. Вона виникла ще в давні часи як природна потреба обміну надлишковими ресурсами та товарами між племенами, народами та державами.

Міжнародна торгівля - це обмін товарами та послугами між державами, що здійснюється з метою задоволення потреб населення, підвищення ефективності виробництва, зміцнення економіки та розвитку міжнародних відносин [2].

Міжнародна торгівля –це галузь світових економічних відносин, яка охоплює всю сукупність товарно-грошових обмінів між країнами [9].

Міжнародна торгівля та комерція формують основу світової економіки, сприяючи обміну товарами, послугами та капіталом через кордони. Ця динамічна взаємодія стимулює економічне зростання та сприяє розвитку відносин між народами, культурами та ринками. Міжнародна торгівля має вирішальне значення для розуміння її ролі в сучасному суспільстві [10].

Якщо одна країна приймає участь у торгівлі з іншими країнами тоді торгівля тоді вона набуває форми зовнішньої торгівлі. Вона складається з двох зустрічних операцій вивезення (експорту) та ввезення (імпорту) [10].

Співпраця окремої країни та її участь у міжнародній торгівлі проявляється у формі зовнішньої торгівлі. Зовнішня торгівля є торгівлею однієї країни з іншими країнами-партнерами і передбачає експорт та імпорт товарів та послуг [11].

Розвиток міжнародної торгівлі характеризується системою показників, наприклад: експорт-імпорт, сальдо торговельного балансу,

зовнішньоторговельний обіг, світовий товарообіг, коефіцієнт імпортої залежності країн та ін.

Другою формою прояву міжнародних економічних відносин є міжнародний рух капіталу. Він полягає у переміщенні фінансових ресурсів між країнами у формі інвестицій, кредитів, позик, депозитів та інших фінансових операцій.

Рух капіталу відбувається майже на будь-якому рівні, від окремих осіб до фірм і національних урядів. Аналітики часто ретельно досліджують різну сукупність потоків капіталу, такі як рух класів активів, потоки венчурного капіталу, потоки взаємних фондів, бюджети капітальних витрат та федеральний бюджет [12].

У рамках стандартних бізнес-операцій компанії можуть шукати можливості придбати комерційну нерухомість для розміщення виробничої діяльності. Крім того, багато людей розглядають купівлю нерухомості як інвестицію, що приносить орендний дохід. Залежно від аналізу, це можна класифікувати як інвестиції або потоки бізнес-капіталу [12].

Перенесення в іншу країну процесу виробництва товарів або послуг саме і відповідає критеріям сутності закордонного інвестування.

Основними формами руху міжнародного капіталу є прямі іноземні інвестиції. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) зазвичай надходять двома підходами, а саме «greenfield» інвестиції, коли компанії будують нові об'єкти з нуля. Другим є «brownfield» інвестиції передбачає купівлю або оренду існуючих підприємств або виробництв. Хоча обидва підходи допомагають компаніям розпочати діяльність на нових ринках, вони представляють принципово різні стратегії з різними перевагами, ризиками та наслідками для компанії-інвестора та країни, що приймає інвесторів [13].

Кошти які інвестуються поділяються на ввіз та вивіз позичкового капіталу та ввіз та вивіз підприємницького капіталу [2].

Позичковий капітал надається у вигляді міжнародних запозичень та кредитів на умовах платності, терміновості та повернення. Щодо підприємницького капіталу він залучається у вигляді прямих іноземних інвестицій та портфельних інвестицій [2].

Інвестори, зацікавлені в іноземних інвестиціях, зазвичай обирають іноземні портфельні інвестиції або прямі іноземні інвестиції. Іноземні портфельні інвестиції – це купівля цінних паперів та інших фінансових активів інвесторами з іншої країни. Прикладами іноземних портфельних інвестицій є акції, облігації, пайові інвестиційні фонди, біржові інвестиційні фонди [14].

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це інвестиції, які здійснюються особою або фірмою в одній країні в бізнес-підприємства в іншій країні. Інвестори можуть здійснювати прямі іноземні інвестиції кількома способами. Деякі поширені з них включають створення дочірньої компанії в іншій країні, придбання або злиття з існуючою іноземною компанією, або створення спільного підприємства з іноземною компанією [14].

Прямі іноземні інвестиції передбачають встановлення прямого ділового інтересу в іноземній країні, такого як купівля або створення виробничого підприємства, будівництво складів або купівля будівель.

Міграція робочої сили є однією з важливих форм прояву міжнародних економічних відносин. Трудова міжнародна міграція визначається як переміщення осіб з їхньої рідної держави до іншої з метою працевлаштування. Сьогодні, за оцінками, 86 млн. осіб працюють в інших країнах світу [15].

Міжнародна міграція має дві форми, а саме: еміграція та імміграція. Існують декілька причин міграції працездатного населення: безробіття, відсутність перспектив професійного зростання, політична та економічна нестабільність та попит на робочу силу в інших країнах.

Міжнародна передача технологій передбачає обмін на міжнародному рівні для подальшої міжнародної співпраці. Міжнародна передача технологій - це процес поширення технічних знань, інновацій, обладнання, методів

виробництва та управління від однієї країни до іншої. Найбільшими представникам володіння новітніми технологіями є розвинені країни світу. Це підтверджується рівнем ВВП цих країн [2,16].

Транснаціональні корпорації є головними виробниками новітніх технологій, мають свої науково-дослідні центри, продають та покупають інновації (патенти), основними споживачами та продавцями науково-технічних знань [16].

Перевагами для країн, що отримують технології є: підвищення продуктивності та конкурентоспроможності, сприяння індустріалізації та модернізації економіки, можливість навчання місцевих кадрів.

Країни, що передають технології отримають прибуток від ліцензій, контрактів та зміцнюють глобальний вплив та власну присутність.

За визначенням Довгаль О.А. та Голікова А.П. міжнародний трансфер технологій – це пересування між країнами науково-технічних досягнень на платній або безоплатній основі [2].

В процесі здійснення економічних зв'язків між країнами виникають міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародні валютно-фінансові відносини – це система економічних зв'язків між країнами, яка включає операції з валютою, фінансовими ресурсами, кредитами та інвестиціями на міжнародному рівні. Ці відносини виникають між країнами у процесі міжнародної торгівлі товарами, послугами, капіталом і пов'язані з функціонування світової валютної системи, міжнародних фінансових ринків та міжнародних організацій [2].

Головними суб'єктами міжнародних валютно-фінансових відносин виступають: держави, центральні та комерційні банки, транснаціональні корпорації, інвестори, міжнародні фінансові організації (МВФ, група Світового Банку).

Після Другої Світової війни виникла необхідність створення міжнародних інституцій для організації та регулювання валютно-фінансових

відносин між країнами. Тоді з'явилися такі світові організації як Міжнародний Валютний Фонд, Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку. Поява та розвиток валютно-фінансових відносин було обумовлено поглибленням наступних процесів:

- інтеграція економік країн та регіонів світу, удосконалення системи міжнародних розрахунків;
- узгодження грошово-кредитної політики держав і зростання взаємозалежності національних валют;
- збільшення переміщення капіталу через державні кордони;
- розширення способів реалізації міжнародного кредитування;
- зростання впливу світових економічних і фінансових організацій;
- подальший розвиток міжнародного фінансового ринку [17].

Протягом багатьох років країни світу почали налагоджувати тісну економічну співпрацю між собою. Взаємні відносини між країнами привели до співпраці у різних сферах, а саме: економічній, політичній, культурній та ін. Формою міжнародних економічних відносин є міжнародна економічна інтеграція. Міжнародна економічна інтеграція передбачає процес поступового об'єднання національних економік кількох країн з метою створення спільного економічного простору, що забезпечує вільне переміщення товарів, послуг, капіталу, робочої сили та узгоджену торговельно-економічну політику [18].

Головною макроекономічною метою економічної інтеграції є вільне переміщення товарів, послуг, капіталу, робочої сили та інформації [2].

Економічна інтеграція проявляється на рівні національних економік у вигляді формування економічних об'єднань країн. Економічна політика цих країн узгоджується для подальшої співпраці. Економічна інтеграція включає п'ять етапів: зона преференційної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз та повна політична та економічна інтеграція [18].

Кожному етапу економічної інтеграції притаманні власні торговельні режими для країн-учасниць. У світі налічується велика кількість інтеграційних

об'єднань, наприклад Асоціація країн Південно-Східної Азії, Європейський Союз, Угода США–Мексика–Канада (USMCA), Економічний союз держав у Південній Америці (МЕРКОСУР) та ін.

Міжнародні економічні відносини передбачають співпрацю країн у різних формах прояву. Більшість країн світу взаємодіють та співпрацюють між собою для покращення економічного розвитку. Глобальні процеси та зростаюча взаємозалежність країн призводить до посилення ролі міжнародних економічних відносин, а їх форми стають більш різноманітними та інтегрованими у світову економіку.

Висновки до першого розділу

1. Сучасний розвиток країн світу передбачає поглиблення міжнародних економічних відносин між країнами. Міжнародні економічні відносини є невід'ємною складовою сучасної світової економіки, що відображає систему взаємодії між країнами у сфері обміну товарами, послугами, капіталом, робочою силою та технологіями. Сутність міжнародних економічних відносин полягає у взаємозалежності національних економік, яка зумовлює необхідність тісної співпраці, узгодження економічної політики та ефективного регулювання глобальних процесів. Міжнародні економічні відносини виступають основою економічної взаємодії держав і народів, забезпечуючи поступовий розвиток світової економіки на принципах взаємної вигоди, партнерства та інтеграції.

2. Міжнародні економічні відносини проявляються у різних формах співпраці країн світу. Основними формами МЕВ є :міжнародна торгівля, яка забезпечує обмін товарами та послугами між державами; міжнародний рух капіталу; міжнародна міграція робочої сили; міжнародна передача технологій; міжнародні валютно-фінансові відносини та міжнародна економічна інтеграція. Кожна з цих форм має своє значення і сприяє розвитку економік як

окремих країн, так і глобальної системи в цілому. У сучасних умовах глобалізації міжнародні економічні відносини набувають більшої динамічності, що потребує адаптації національних економік до нових викликів і активної участі у світових процесах.

РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ РЕСПУБЛІКИ ІНДІЯ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

2.1. Сучасний стан зовнішньоторговельних відносин Республіки Індії

Сьогодні Республіка Індія є одним із ключових гравців серед країн, що розвиваються, з потужним потенціалом у сфері торгівлі, інвестицій, ІТ технологій, сільського господарства та фармацевтики. За рівнем ВВП країна посідає 5 місце серед країн світу, поступаючись США, Китаю, Німеччині та Японії.

Економіка Індії зазнала глибоких змін з моменту здобуття країною незалежності в 1947 році, еволюціонуючи від переважно аграрної системи до такої, що в певних секторах використовує високі технології. Спочатку країна була сформована державною індустріалізацією, пізніше було проведено реформи вільного ринку, які відкрили шляхи для приватного підприємництва та іноземних інвестицій [19].

Прогрес у сільському господарстві, технологічні інновації та політичні реформи стимулювали зростання економіки країни, проте постійні проблеми, такі як нерівність, інфляція та повільний промисловий прогрес, продовжують формувати траєкторію розвитку країни [19].

З початку 2000-х років Індія стала однією з найбільш швидкозростаючих економік світу, завдяки сталому зростанню ВВП країни та розвитку цифрової інфраструктури. Під керівництвом прем'єр-міністра Нарендри Моді, починаючи з 2014 року, уряд впроваджує економічні ініціативи, спрямовані на залучення іноземних інвестицій та стимулювання внутрішнього виробництва. До них належать зниження ставки корпоративного податку з 30 % до 22 % для існуючих компаній та до 15 % для нових виробничих фірм. Уряд також

запровадив амбїтний податок на товари та послуги (GST), який об'єднав історично фрагментовану систему непрямого оподаткування.

На рис. 2.1 представимо динаміку ВВП Республіки Індії у 2011-2026 рр.

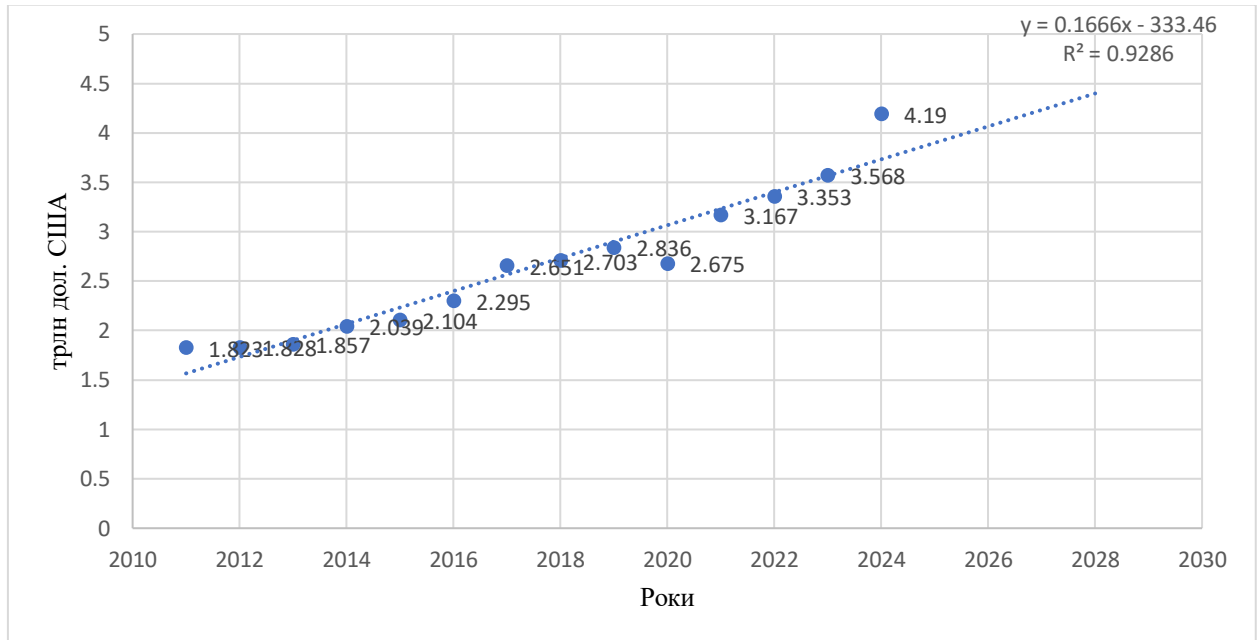

Рис.2.1. Прогноз динаміки ВВП Республіки Індія у 2011-2026 рр.,
трлн дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [20,21]

За період дослідження рівня ВВП Індії можна визначити, що зростання відбувається стабільно повільним темпом. Починаючи з 2011 року ВВП країни збільшувалось приблизно в межах 5-7%. Значне зниження ВВП було у 2020 році, яке воно пов'язано зі світовою пандемією. Вже починаючи з 2021 року ВВП склав 3,167 трлн дол. США і до 2024 року збільшився до рівня 4,19 трлн дол. США. За проведенням тренд-аналізом протягом 2025-2026 року лінія тренду свідчить про тенденцію зростання показника ВВП Республіки Індії, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9286$ [20,21].

Економічне становище Індії можна зрозуміти за допомогою двох вражаючих фактів, а саме: до 2027 року прогнозується, що вона стане третьою за величиною економікою світу з ВВП, що перевищує 5 трлн дол. США, перевершивши Німеччину та Японію та поступаючись лише Сполученим

Штатам та Китаю. Однак, незважаючи на це швидке зростання, ВВП Індії на душу населення залишається низьким на рівні 2710 дол. станом на 2024 рік поступаючись таким країнам, як Таїланд, Малайзія та В'єтнам (див. рис. 2.2.) [19,20,21].

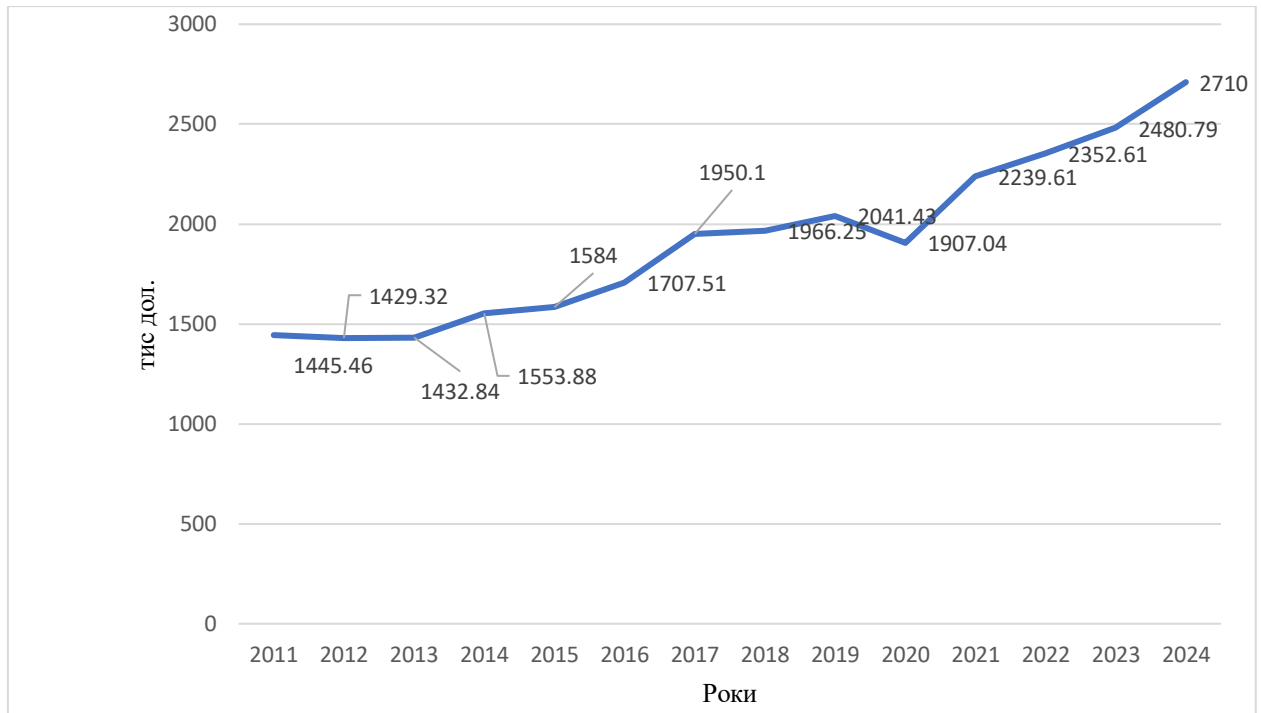

Рис. 2.2. Динаміка рівня ВВП на душу населення Республіки Індія у 2011-2024 рр., тис дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [19,20,21]

В Республіці Індія валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення виступає ключовим показником загального економічного зростання. За останні роки цей показник продемонстрував значне зростання досягнувши понад 2710 дол. США у 2024 році. Цей показник становить приблизно 18 % від середнього світового показника, що свідчить про те, що, хоча Індія досягла прогресу, все ще є простір для покращення порівняно зі світовими стандартами [22].

Позиція Республіки Індія у світовій торгівлі сьогодні є достатньо стійкою та перспективною. За прогнозами багатьох аналітичних агентств визначається, що країна займе позицію лідера серед країн світу у міжнародній торгівлі.

Розглянемо на рис. 2.3 динаміку експорту та імпорту товарів Республіки Індія у 2020-2024 рр.

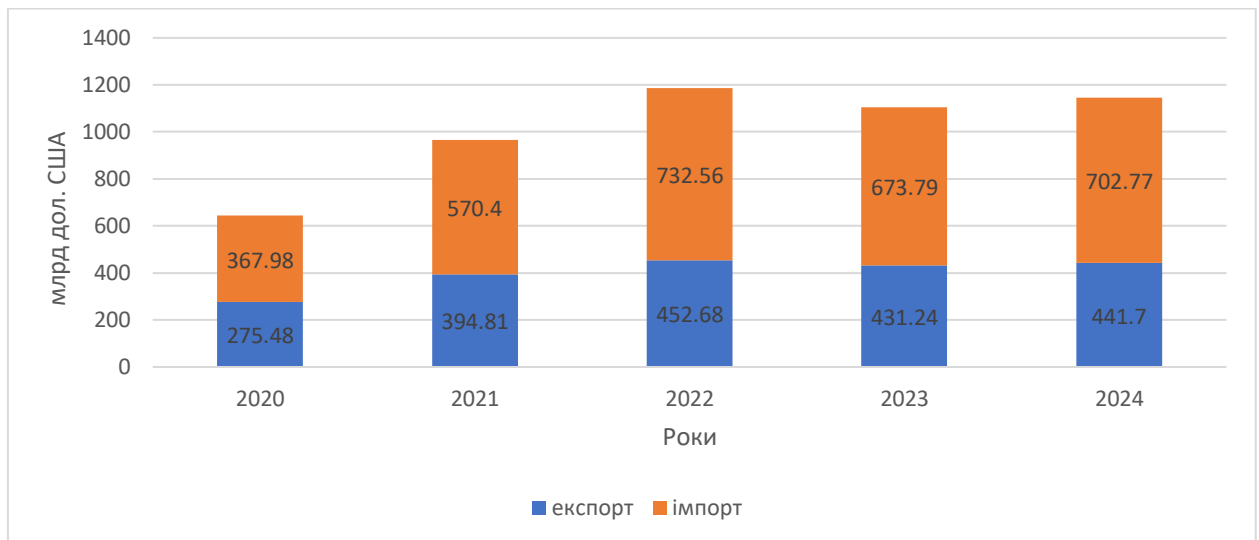

Рис. 2.3. Динаміка експорту та імпорту товарів Республіки Індія у 2020-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалами [23,24,25]

У 2024 році Індія посіла 18 місце серед інших країн світу за обсягом експорту, показник склав 441,7 млрд дол. США. За обсягом імпорту країна у 2024 році посіла 7 місце – 702,77 млрд дол. США. Обсяг імпорту перевищує обсяг експорту, тому сальдо торговельного балансу має протягом п'яти років від'ємне значення. У 2024 році сальдо торговельного балансу Республіки Індія склав -261,07 млрд дол. США. Найменші показники експорту та імпорту були у 2020 році 275,48 млрд дол. США та відповідно 367,98 млрд дол. США. Причиною зниження обсягів торгівлі слугувала пандемія COVID 19 [23,24,25].

За географічною структурою зовнішньої торгівлі Індія має широку географію торговельних партнерів. На рис. 2.4. розглянемо основних торговельних партнерів Республіки Індія за експортом товарів у 2020-2024 рр.

Протягом досліджуваних п'яти років головним торговельним партнером Індії в експорті товарів є саме США – 80,7 млрд дол. США. На другому місці знаходяться Об'єднані Арабські Емірати – 37,75 млрд дол. США, на третьому Нідерланди – 24,6 млрд дол. США, Сінгапур – 24,6 млрд дол. США, Китай – 15,13 млрд дол. США та ін. [23,25,26].

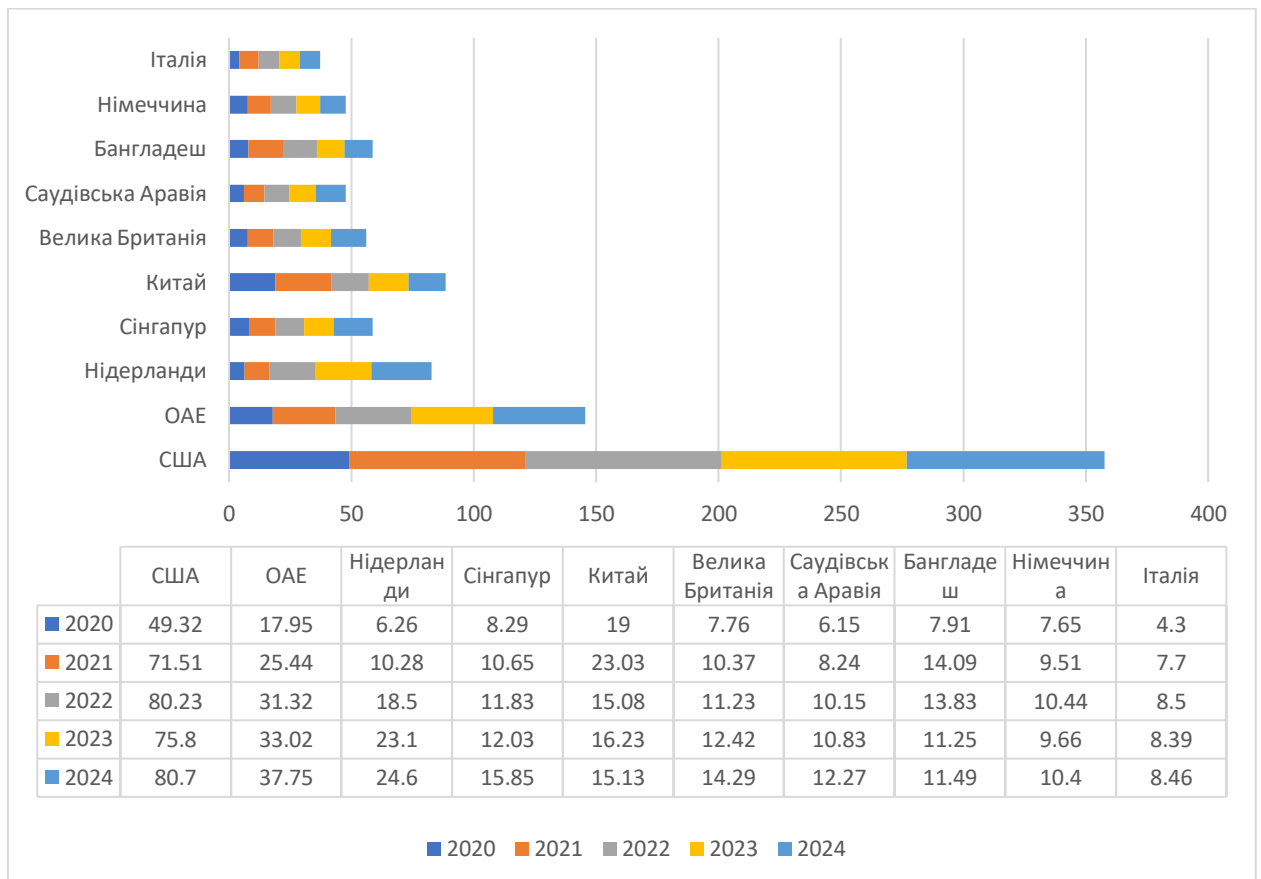

Рис. 2.4. Основні торговельні партнери Республіки Індія за експортом товарів у 2020-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [23,25,26]

На рис. 2.5. представимо головних торговельних партнерів Республіки Індія за імпортом товарів у 202-2024 рр. За географічною структурою імпорту товарів Індії основними партнерами є Китай, обсяг імпорту дорівнював 108,97 млрд дол. США (19%), рф – 64,23 млрд дол. США (9,8%), ОАЕ – 60,15 млрд дол. США (8,1%), США – 43,07 млрд дол. США (5,7%), Саудівська Аравія – 29,86 млрд дол. США (4,5%) та ін. [23,25,27].

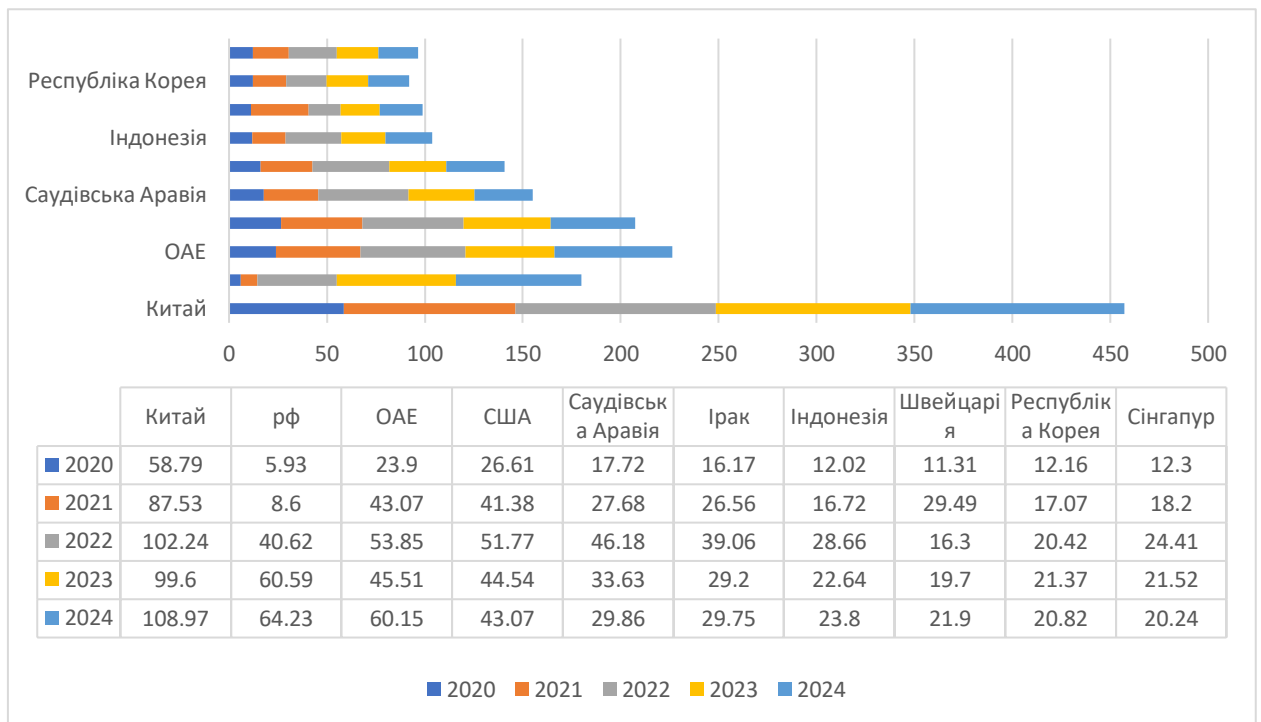

Рис. 2.5. Головні торговельні партнери Республіки Індія за імпортом товарів у 202-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [23,25,27,28]

На рис. 2.6 представимо частку експорту у галузевій структурі Республіки Індія у 2024 році. Основними статтями експорту Індії були нафтопродукти (17,05%), електричні машини та обладнання (9,09%), ядерні реактори (7,36%), природні та культивовані перли (6,76%), фармацевтична продукція (5,28%), засоби наземного транспорту крім залізничного (5%) та ін. [23,25].

Експорт Індії має багатогалузеву структуру з сильним акцентом на ювелірну продукцію, а також на фармацевтику й продукти нафтохімії. Індія поступово нарощує частку високотехнологічного експорту й прагне диверсифікувати експортну базу в умовах глобальної конкуренції.

Рис. 2.6. Частка експорту у галузевій структурі Республіки Індія у 2024 році, %

Джерело: складено автором за матеріалом [23,25]

На рис. 2.7 представимо частку у галузевій структурі імпорту Республіки Індія у 2024 р. Основними статтями імпорту Індії були мінеральне паливо та нафта (31,87%), електричні машини, обладнання та їх частини (12,09%), природні та культивовані перли (11,86%), ядерні реактори (8,77%), Органічні хімічні сполуки (3,7%), Пластик та вироби з нього (3,12%), чорні метали (2,52%) та ін. [23,25].

Зокрема, одна група товарів домінує в імпорті Індії – це вугілля та сира нафта. Ця група складає майже третину товарів, що імпортуються. Індійська економіка сильно залежить від імпорту сирової нафти, лише 10% сирової нафти, яка потрібна Індії, фактично виробляється всередині країни, тоді як 90% потреб задовольняється за рахунок імпорту [30].

Золото та дорогоцінне каміння є наступними за важливістю статтями імпорту Індії, але їх абсолютна вартість, а також відносна частка в загальному імпорті знизилися за останнє десятиліття. Хоча імпорт золота переважно являє собою споживання або використання громадянами, імпорт дорогоцінного

каміння здійснюється переважно для виробництва та експорту готових ювелірних виробів [30].

Рис. 2.7. Частка імпорту у галузевій структурі Республіки Індія у 2024 р., %
Джерело: складено автором за матеріалом [23,30]

Республіка Індія експортує та імпортує товари та послуги між собою. Загальна вартість товарів та послуг, які Індія імпортує, за останні десятиліття перевищувала вартість товарів та послуг, які вона експортує. Сьогодні Індія імпортує товарів та послуг на суму 857 млрд дол. США, а її експорт становить 778 млрд дол. США [30].

На рис. 2.8 представимо динаміку обсягів торгівлі товарами та послугами Республіки Індії у 2011-2024 рр. Аналізуючи обсяги торгівлі товарами та послугами Республіки Індія за чотирнадцять років можна зазначити, що експорт товарів та послуг збільшувався з деякими коливання у 2016 році та у 2020-2021 роках. Ці роки визначаються виникненням кризових явищ, що і спонукало до зниження експорту.

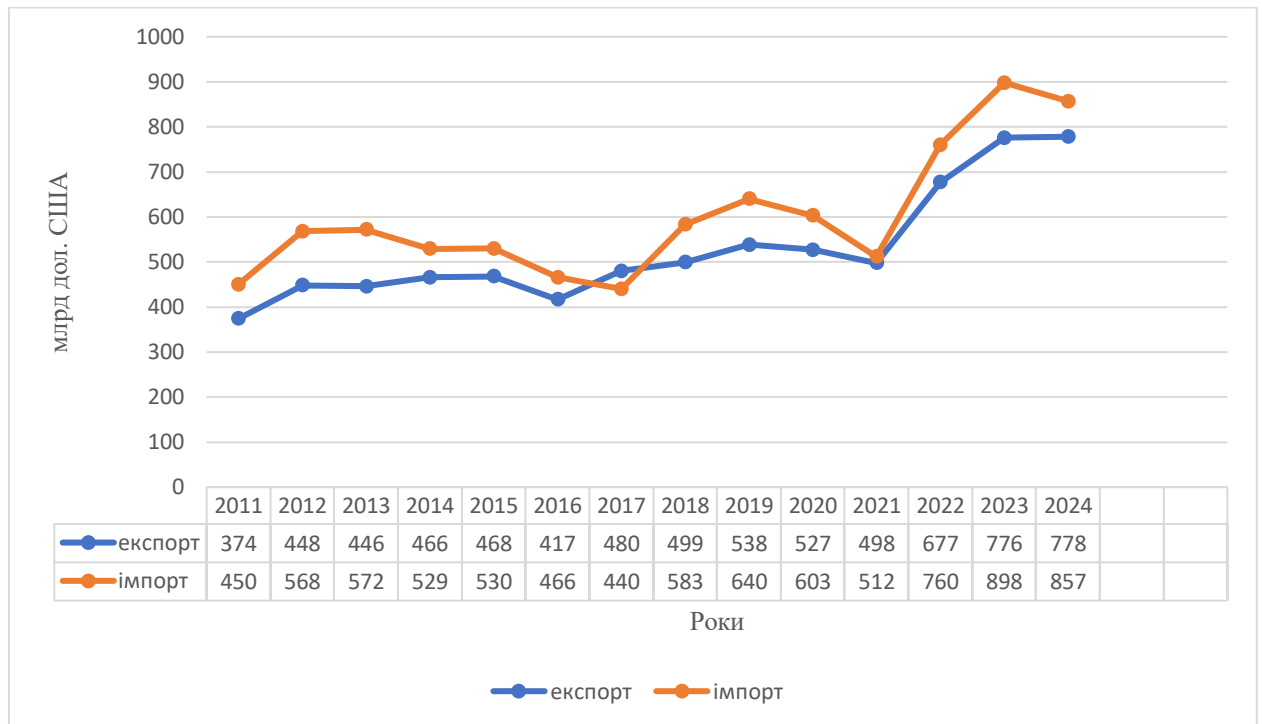

Рис. 2.8. Динаміка обсягів торгівлі товарами та послугами Республіки Індії у 2011-2014 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [30,31]

Щодо імпорту товарів та послуг Республіки Індії у 2017 році показник склав 440 млрд дол. США. До 2021 року обсяг імпорту товарів та послуг зростав повільним темпом, але причиною зниження слугувало закриття кордонів та обмеження, що були спричинені пандемією COVID 19. Після зняття обмежень відкладений попит пожвавив торгівлю між країнами, що призвело до інфляції (зростання цін), і торгівля злетіла до рекордно високих рівнів у 2022 та 2023 роках [30,31].

У зовнішньоторговельних відносинах Республіки Індія важливого значення має торгівля послугами. Досліджуючи загальний обсяг торгівлі товарами та послугами протягом 2011-2024 рр. доцільно на рис. 2.9 представити динаміку обсягу торгівлі послугами у 2011-2024 рр.

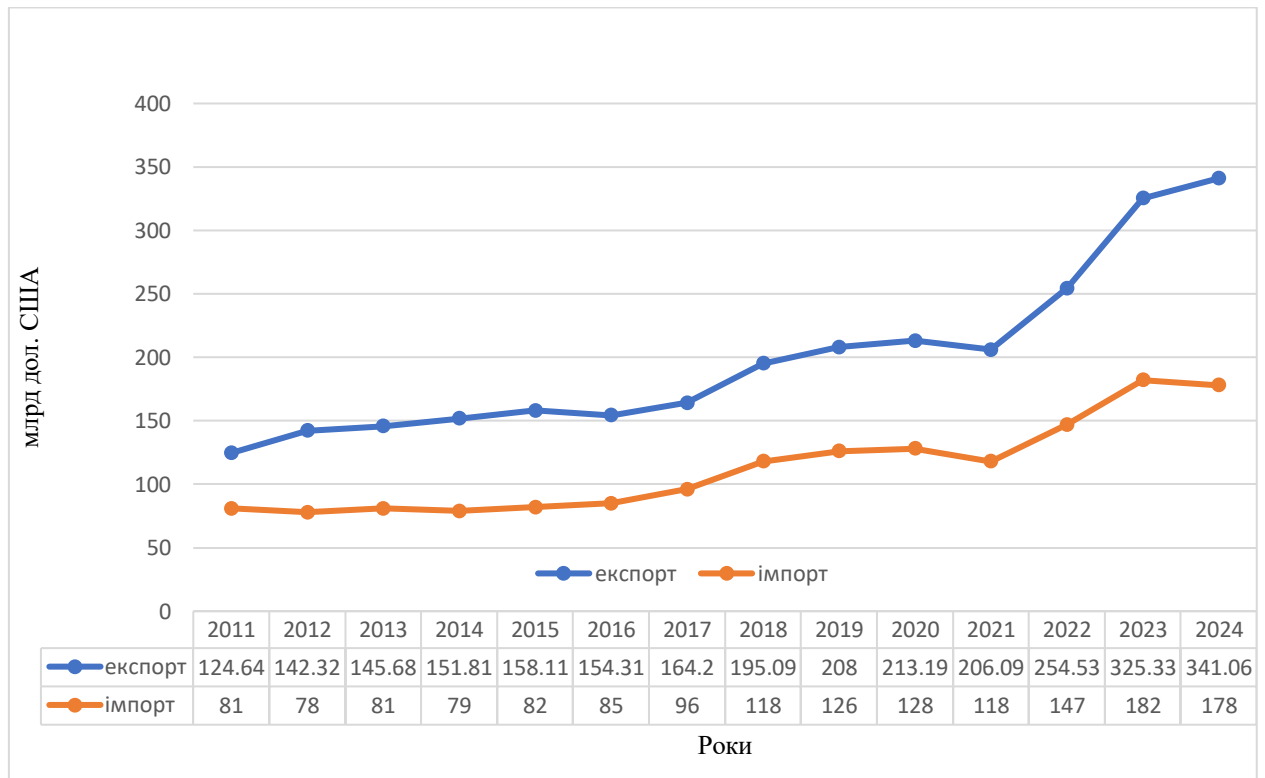

Рис. 2.9. Динаміка обсягу торгівлі послугами Республіки Індії у 2011-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [30,31]

Протягом останніх кількох років зростання експорту послуг випереджало зростання експорту товарів, що значною мірою зумовлено розширенням експортного ринку програмних послуг Індії. Починаючи з 2021 року експорт послуг в Індії зростає і досяг 341,06 млрд дол. США у 2024 році. Щодо імпорту послуг слід зауважити, що країна імпортує значно менше послуг ніж експортує. Показник імпорту послуг Індії протягом 2018-2024 років змінювався і досяг 178 млрд дол. США [30,31].

На рис. 2.10 представимо частку у галузевій структурі експорту послуг Республіки Індія у 2024 р. Експорт програмного забезпечення або послуг інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) з Індії склав 160 млрд дол. США у 2024 році, що робить його найбільшою категорією в експортному портфелі Індії, випереджаючи навіть нафтопродукти. Послуги

програмного забезпечення включають розробку та впровадження програмного та апаратного забезпечення, трансляцію новин та інформації, ремонт обладнання та серверів, а також обслуговування баз даних [30].

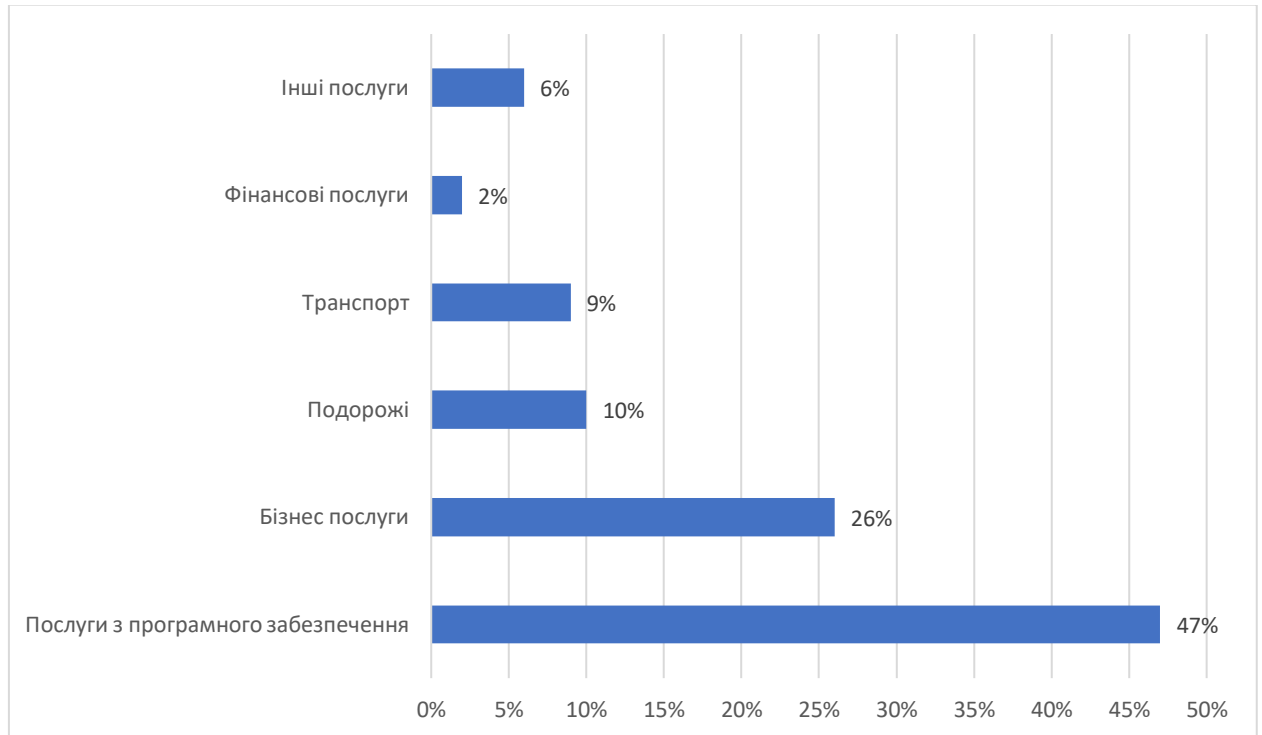

Рис. 2.10. Частка послуг у галузевій структурі експорту Республіки Індія у 2024 р., %

Джерело: складено автором за матеріалом [30]

Бізнес-послуги та транспорт – це ті послуги, які Індія імпортує найбільше. Бізнес-послуги включають юридичні послуги, бухгалтерський та управлінський консалтинг, а також залишкові послуги, що не входять до туристичних послуг, транспорту, програмного забезпечення, фінансових послуг, страхування, зв'язку та будівництва. Їх імпорт у 2024 році оцінювався в 60 млрд дол. США [30].

Транспортна торгівля включає послуги пасажирських та вантажних перевезень наземним, водним та повітряним транспортом, що надаються резидентами однієї країни резидентам іншої. Індія також імпортує програмне забезпечення на суму близько 20 млрд дол. США (див рис. 2.11) [30].

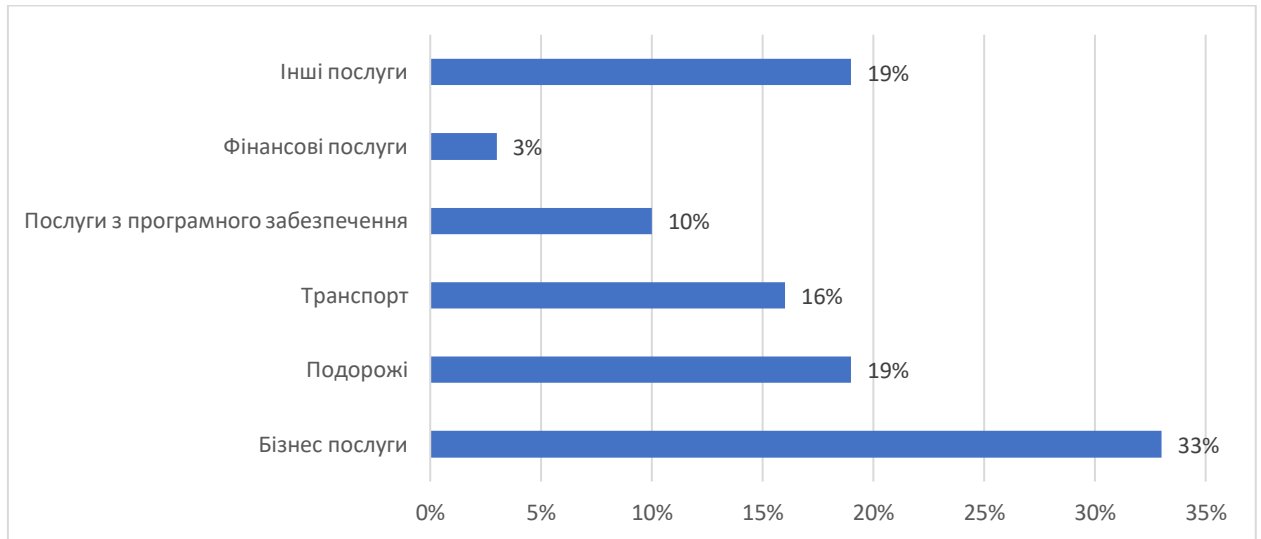

Рис. 2.11. Частка послуг у галузевій структурі імпорту Республіки Індія у 2024 р., %

Джерело: складено автором за матеріалом [30]

Вартість торгівлі країни відносно її економічного розміру може бути важливим показником ступеня відкритості цієї економіки. Одним із показників, який часто використовується для розуміння економічної стратегії різних країн, є співвідношення торгівлі до валового внутрішнього продукту (ВВП). Співвідношення торгівлі Індії до валового внутрішнього продукту становить близько 45%, включаючи експорт на рівні 21,89% відносно ВВП та імпорт на рівні 23,96% відносно ВВП [30].

Експортний сектор Індії пережив надзвичайне зростання, зумовлене поєднанням стратегічних політичних заходів, потужного розвитку інфраструктури та зміцнення виробничої бази. Завдяки досягненню нових висот як у сфері товарів, так і послуг, країна міцно зарекомендувала себе як ключовий гравець у світовій торгівлі. Розширення високоцінних секторів, таких як електроніка, фармацевтика, машинобудівні вироби та сільське господарство, у поєднанні з інноваціями в електронній комерції та цифровій торгівлі, демонструє зростаючий глобальний вплив Індії. За підтримки таких ініціатив, як Національна логістична політика, схеми стимулювання, пов'язані

з виробництвом, та розширений доступ до ринку, Індія добре рухається до подальшої диверсифікації свого експортного ландшафту [30].

Керівництво країни продовжує зосереджуватись на тому, щоб покращити зручність введення бізнесу, підвищити конкурентоспроможність, створенні прийнятних умов для залучення прямих іноземних інвестицій та виходу на ринки країн, що розвиваються.

2.2. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій у Республіку Індія

У сучасних умовах глобалізації прямі іноземні інвестиції відіграють ключову роль у розвитку національних економік, сприяючи зростанню виробництва, зайнятості, інновацій та трансферу технологій. Республіка Індія, як одна з найбільших економік світу та швидко зростаючий ринок, привертає все більше уваги міжнародних інвесторів.

Індія поєднує в собі велику споживчу базу, сприятливе демографічне середовище, амбітні урядові ініціативи та стратегічне геополітичне положення. Водночас, інвестори стикаються із низкою викликів, пов'язаних із регуляторними обмеженнями, адміністративними бар'єрами та специфікою правового поля.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є ключовим каталізатором економічного зростання Індії, являючи собою значний неборговий фінансовий резерв для розвитку країни. Міжнародні корпорації стратегічно інвестують в Індію, використовуючи унікальні інвестиційні стимули країни, включаючи податкові пільги та відносно конкурентну вартість робочої сили. Це не лише сприяє отриманню технологічного досвіду, але й сприяє створенню робочих місць та різним додатковим перевагам. Приплив цих інвестицій в Індію є прямим результатом проактивної політики уряду, динамічного бізнес-середовища,

покращення глобальної конкурентоспроможності та зростаючого економічного впливу [33].

На рис. 2.12 представимо динаміку притоку прямих іноземних інвестицій до Республіки Індія у 2014-2024 рр.

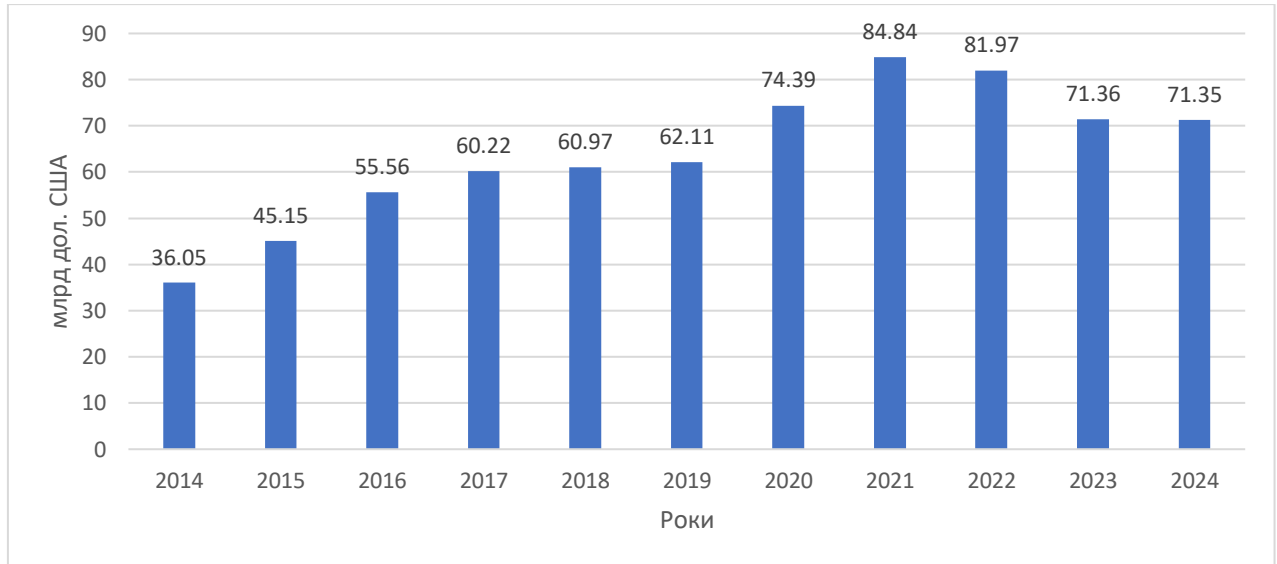

Рис. 2.12. Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій до Республіки Індія у 2014-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [33]

Зростання обсягів надходження ПІІ до Індії підтверджує активний інтерес з боку країн-інвесторів. Починаючи з 2014 року приток ПІІ збільшувався помірними темпами та вже у 2021 році досяг 84,84 млрд дол. США. Починаючи з 2022 року відбулося зниження обсягу залучення ПІІ до 71,35 млрд дол. США у 2024 році [33].

Основними одержувачами прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Республіці Індії стали сектор послуг, комп'ютерне програмне забезпечення та обладнання, а також значна частка припала на торгівлю. ПІІ надійшли з понад 170 країн, які інвестували у 33 штати та 63 сектори Індії [33].

На рис. 2.13 представимо галузі Республіки Індія, що найбільше отримали надходжень ПІІ у 2021-2024 роках.

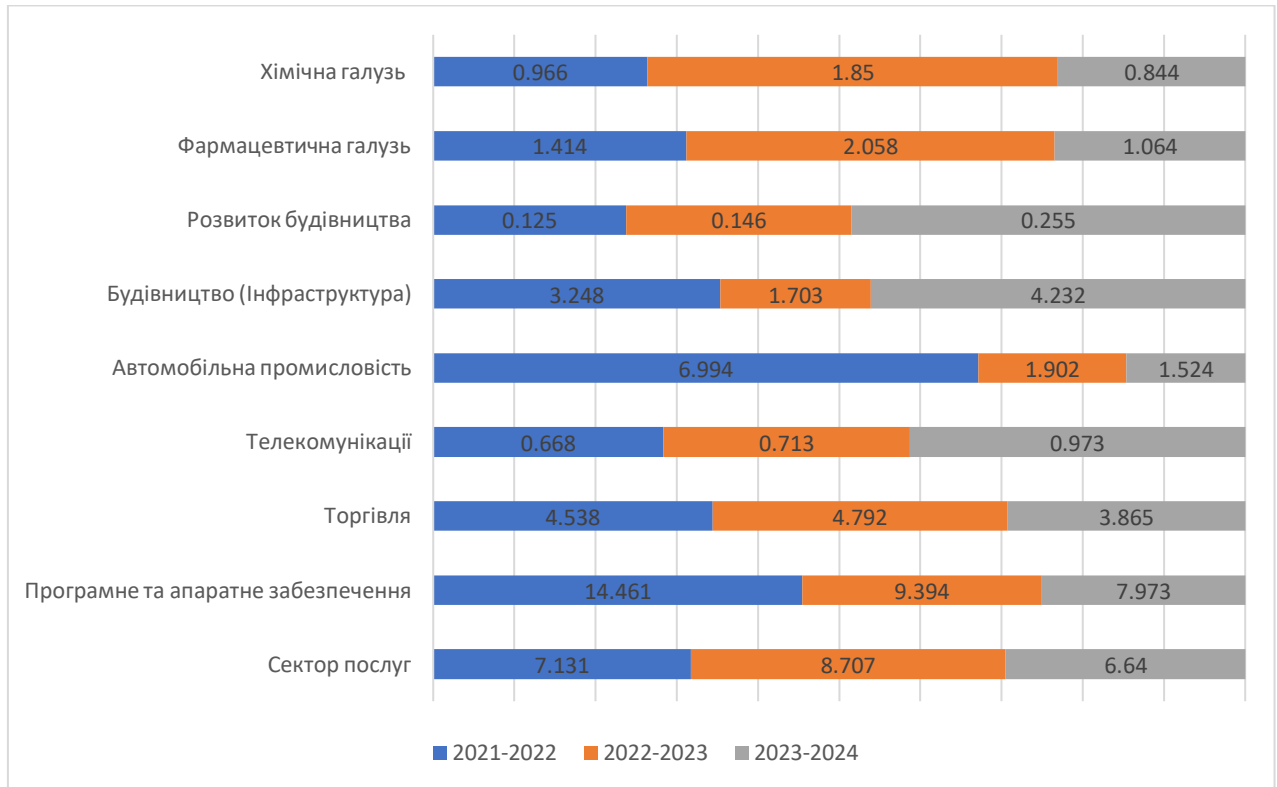

Рис. 2.13. Приток ПІІ у галузі Республіки Індія у 2021-2024 рр.,
млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [34]

У 2024 фінансовому році спостерігалися різні показники розподілу прямих іноземних інвестицій у різних секторах економіки Індії. Надходження ПІІ у сектор комп'ютерного програмного та апаратного забезпечення залишалися найвищими на рівні 7,973 млрд дол. США, а до сектору послуг було залучено 6,64 млрд дол. США ці обидва сектори зазнали річного зниження [34].

Натомість, будівельний сектор зазнав майже трикратного збільшення надходження ПІІ з 1,703 млрд дол. США у 2022-2023 рр. до 4,232 млн дол. США у 2023-2024 рр., що демонструє його зростаючу привабливість для іноземних інвесторів, оскільки інфраструктурні проекти по всій країні були підтримані Урядом країни [34].

Але інші сектори, такі як фармацевтика, хімічна галузь, автомобільна промисловість та телекомунікації, зіткнулися зі значним скороченням ПІІ на 48%, 54%, 20% та 60% відповідно у річному обчисленні [34].

Республіка Індія має зростаючу популярність серед країн, як глобальний центр зростання, оскільки вона продовжує залучати іноземні інвестиції в усі сектори економіки. Індія подвоює зусилля щодо зростання, зумовленого інфраструктурою, та цифрової трансформації, що робить її пріоритетним напрямком для інвесторів, які прагнуть скористатися хвилею інновацій [35].

ПІІ які надходять до Республіки Індії спрямовані до штатів країни, що саме і формують інвестиційну історію країни та прокладають шлях до економіки, готової до майбутнього [35].

На рис. 2.14 представимо провідні штати Республіки Індія, що найбільше отримують прямих іноземних інвестицій у 2022-2024 році.

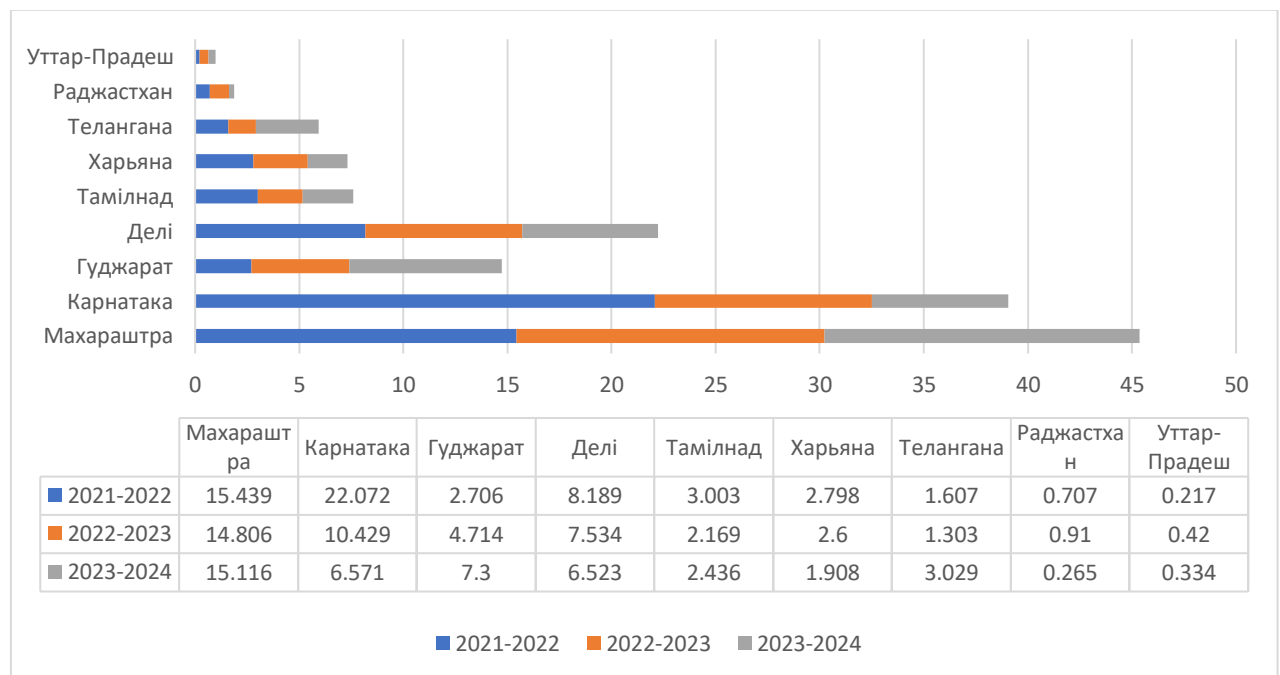

Рис. 2.14. Провідні штати Республіки Індія, що найбільше отримали прямих іноземних інвестицій у 2022-2024 рр., млрд дол. США.

Джерело: складено автором за матеріалом [34]

Зниження показників прямих іноземних інвестицій у 2023-2024 фінансовому році відзначено в таких штатах, як Карнатаці та Делі. Це зниження значною мірою пояснюється уповільненням фінансування стартапів та сприйняттям перенасичення технологічної екосистеми штату. У Делі також спостерігається скорочення припливу ПІІ на 13,4 %, що ставить його на четверте місце в загальному рейтингу за 2024 фінансовий рік [34].

Телангана зробила ключові кроки, подвоївши приплив ПІІ до 3 млрд дол. США, забезпечивши собі сьоме місце в рейтингу. Це зростання на 132 % у річному обчисленні було зумовлене значними інвестиціями таких компаній, як Amazon, що підкреслює зростаючу привабливість штату для іноземних інвесторів [34].

Штат Махараштра продовжив залишатися провідним напрямком для прямих іноземних інвестицій в Індію у 2023-2024 фінансовому році, зафіксувавши приплив на суму 15,116 млрд дол. США. На штат припадає 31% від загального обсягу припливу прямих іноземних інвестицій в Індію. Махараштра, який стабільно демонструє високі результати, має потужну промислову інфраструктуру, сприятливу для інвесторів політику та сприятливе для бізнесу середовище, що робить її лідером серед інших штатів [35].

Карнатака, процвітаюча екосистема технологій та стартапів, залучила 6,571 млрд дол. США у вигляді прямих іноземних інвестицій. Штат, на який припадає 20% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Індію, має міцні економічні фундаменти, зумовлені сильним економічним зростанням, підвищеним споживчим попитом, кращим управлінням та сприятливим для бізнесу середовищем. Зростаюча привабливість Карнатаки в таких секторах, як ІТ, послуги та телекомунікації, зміцнює позиції штату як глобального інвестиційного центру [35].

Штат Гуджарат, зафіксував приплив прямих іноземних інвестицій у розмірі 7,3 млрд дол. США протягом 2023-2024 фінансового року. Гуджарат

пропонує всі можливі механізми, що сприяють інвестиціям та розвитку бізнесу, починаючи від найсучаснішої промислової інфраструктури до сприятливої для бізнесу державної політики. Текстиль та одяг, ESDM (електронний маркетинг, економічна продуктивність, управління бізнесом), харчова промисловість, порти та судноплавство, а також IT-BPM є ключовими секторами, що стимулюють інвестиції в штат [35].

Столичний регіон Делі, продовжував залишатися сприятливим місцем для іноземних інвесторів, приплив прямих іноземних інвестицій у розмірі 6,523 млрд дол. США протягом фінансового року. Цей приплив не є випадковим, а є результатом стратегічного поєднання розташування, політики, інфраструктури та інновацій. Такі сектори, як виробництво, IT-BPM, туризм та охорона здоров'я, є лідерами у залученні інтересу інвесторів [35].

Тамілнад штат, який залучив 2,436 млрд дол. США у вигляді прямих іноземних інвестицій. Штат має хороші можливості для вирішення кліматичних проблем завдяки своєму плану дій на 2023-2030 роки, який зосереджений на скороченні викидів, сталому сільському господарстві та управлінні водними ресурсами. Зазначені вище причини та поєднання економічної стійкості, прогресивного управління та ініціатив, орієнтованих на сталий розвиток, ставить Тамілнад на передові позиції в індійському ландшафті прямих іноземних інвестицій. Оскільки світові інвестори прагнуть стабільності, інновацій та довгострокової цінності [35].

Індія стала привабливим напрямком для прямих іноземних інвестицій в останні роки під впливом кількох факторів, які сприяли їхньому зростанню.

За результатами проведених досліджень International Institute for Menegement Development серед 67 країн Республіка Індія у 2024 році посіла 39 місце у Рейтингу конкурентоспроможності (див. рис. 2.15)

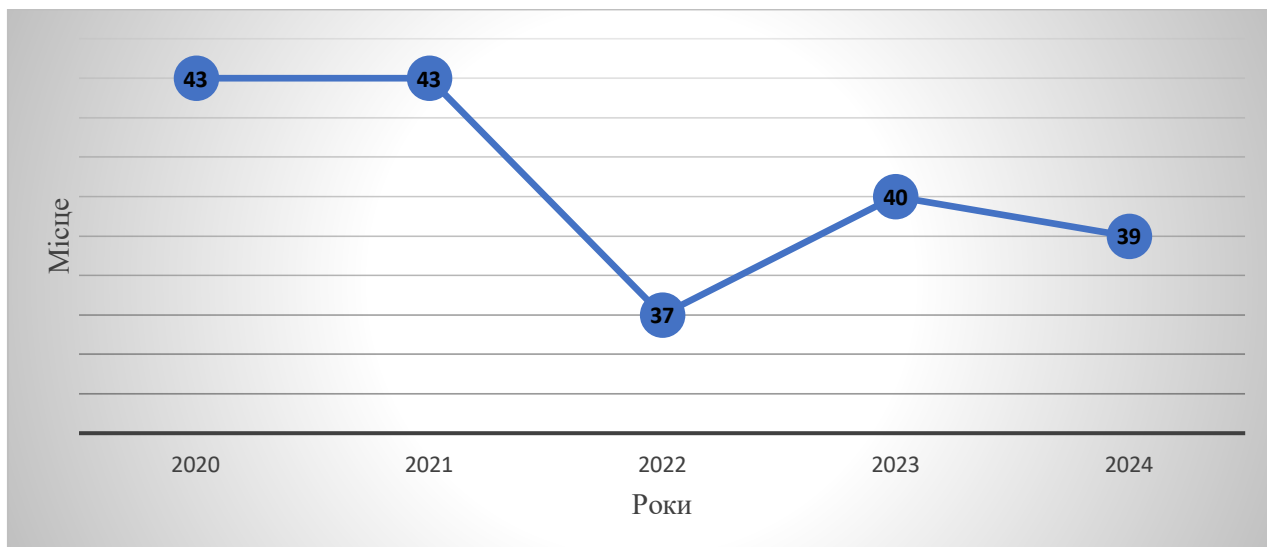

Рис. 2.15. Місце Республіки Індія у Рейтингу конкурентоспроможності у 2020-2024 рр.

Джерело: складено автором за матеріалом [36]

Для покращення економічного розвитку в Індії проводяться реформи для стимулювання різних сфер економіки, що позитивно впливає на оцінку та позицію у світових рейтингах.

Серед 133 країн світу у Глобальному інноваційному індексі Республіка Індія у 2024 році посіла 39 місце, що покращило її позицію у порівнянні з 2023 роком (див. рис.2.16).

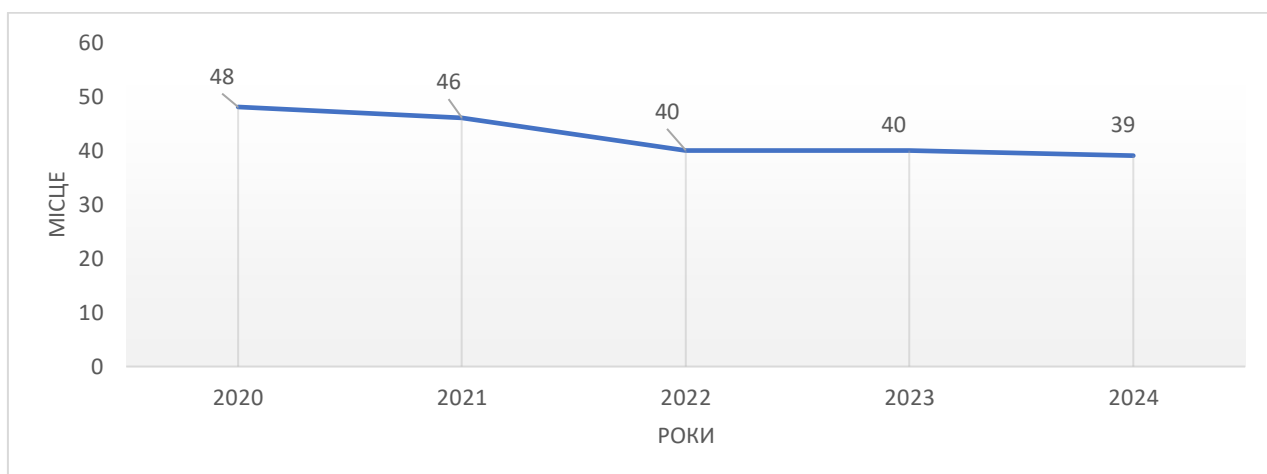

Рис. 2.16. Місце Республіки Індія у Глобальному інноваційному індексі у 2020-2024 рр.

Джерело: складено автором за матеріалом [37-41]

Загально розглядаючи місце Республіки Індії у Глобальному інноваційному індексі у період з 2020 по 2024 рік позиція країни змінилась. Індія покращила свою позицію і піднялась на вісім сходинок.

Уряд Індії запровадив низку політик та ініціатив для збільшення прямих іноземних інвестицій у країні. Серед помітних зусиль є кампанія «Зроблено в Індії», яка зосереджена на спрощенні процедур та сприятливому інвестиційному клімату в усіх секторах. Впровадження податку на товари та послуги (GST) покращило прозорість, а спеціальні економічні зони (СЕЗ) надають спеціально відведені простори з податковими пільгами. Крім того, Індія залишається привабливим ринком для міжнародних інвесторів з точки зору короткострокових та довгострокових перспектив. Зі зменшенням глобальної невизначеності очікується збільшення ПІІ з різних країн завдяки стабільним перспективам зростання Індії та сприятливій інвестиційній політиці.

2.3. Причини та напрями міграційних процесів у Республіці Індія

Індія, найнаселеніша країна світу, є джерелом найбільшої кількості мігрантів у світі. Понад століття тому велика кількість індійських емігрантів були вимушеними або за своїм бажанням переїхали до Африки, Карибського басейну та в межах самого Індійського субконтиненту. Деякі з основних напрямків індійських мігрантів в останні десятиліття включають країни Перської затоки, Північну Америку та Європу.

Згідно з Індійським переписом населення, людина вважається мігрантом, якщо місце її народження відрізняється від місця, де вона переписується. Також використовується місце останнього проживання або якщо місце, де вона переписується під час перепису, відрізняється від місця її безпосереднього останнього проживання.

Між 1990 і 2024 рр. роками кількість індійських емігрантів потроїлася з 6,5 млн осіб. до 18,5 млн осіб. Їхня частка серед світових мігрантів зросла з 4% до 6% [42].

Індійська еміграція залишається зосередженою в Азії, зокрема в Західній Азії, де проживає половина всіх індійських емігрантів. Країни Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (GCC), що складаються з Бахрейну, Кувейту, Оману, Катару, Саудівської Аравії та Об'єднаних Арабських Еміратів, приймають майже половину всіх індійських мігрантів [42].

Чверть індійських мігрантів з-за кордону проживає в Північній Америці Австралії та Новій Зеландії.

На рис. 2.17 представимо частку індійських мігрантів, які мешкають у різних регіонах світу (за винятком Пакистану).

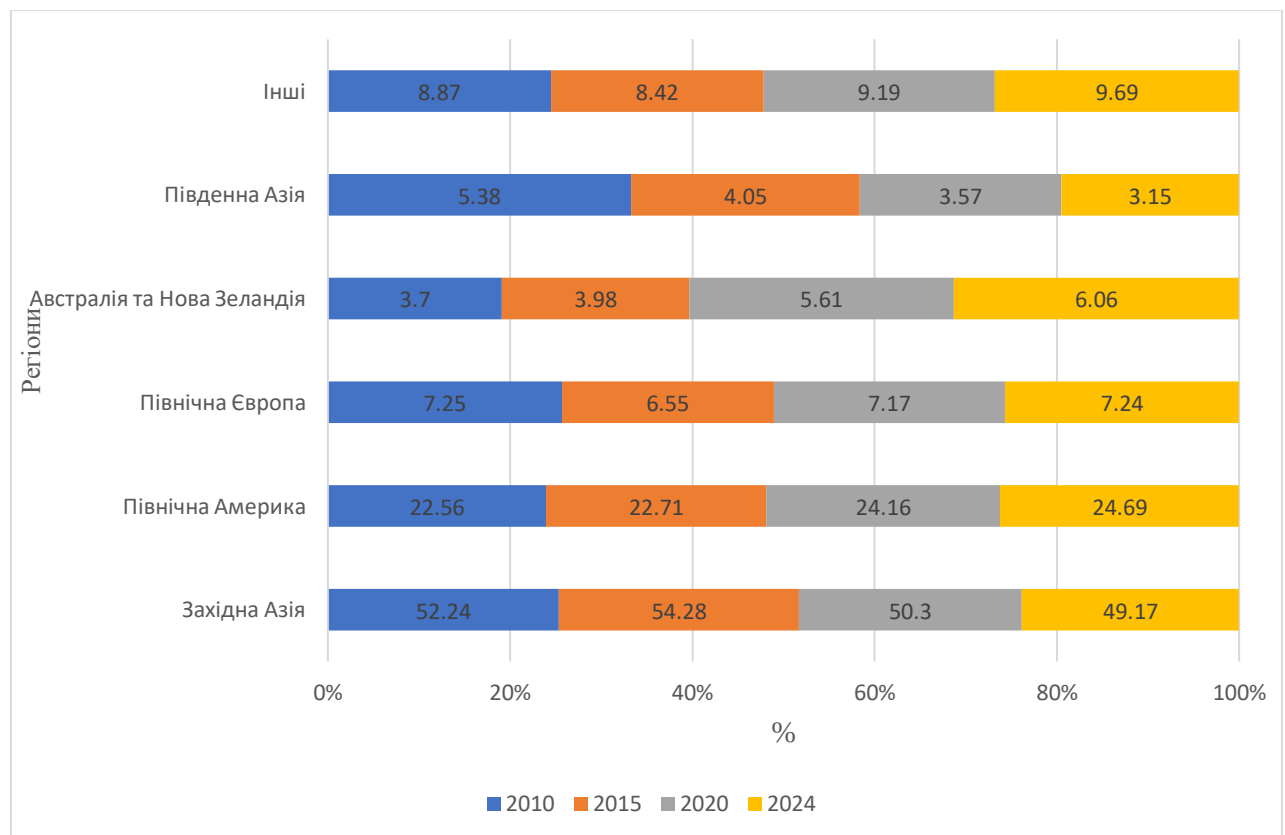

Рис. 2.17. Частка індійських емігрантів, які мешкають у регіонах світу у 2010-2024 рр., %

Джерело: складено автором за матеріалом [42]

Серед зазначених регіонів світу найбільша кількість емігрантів з Республіки Індія у 2024 році мешкає саме у Західній Азії. Протягом досліджуваного періоду з 2010 року по 2024 р. саме Західна Азія найбільше прийняла індійських емігрантів. Наступним популярним регіоном серед індійських емігрантів є Північна Америка, у 2024 році частка емігрантів з Індії склала 24,69%. Частка індійських емігрантів у Північній Європі складає 7,24%, у Австралії та Новій Зеландії 6,06%, Південна Азія 3,15% та інші регіони 9,69% [42].

Значна частина індійського населення, що виїхало за кордон, є історичною спадщиною поділу Пакистану у 1947 року, і люди індійського походження, які проживали в Пакистані, становили найбільшу частку індійських мігрантів до середини 2000-х років. У Пакистані досі проживає 1,6 млн індійців, що становить майже 9% усіх індійців, які проживали за кордоном у 2024 році.

На рис. 2.18 представимо динаміку кількості індійського населення, яка мешкає у Пакистані у 2010-2024 рр.

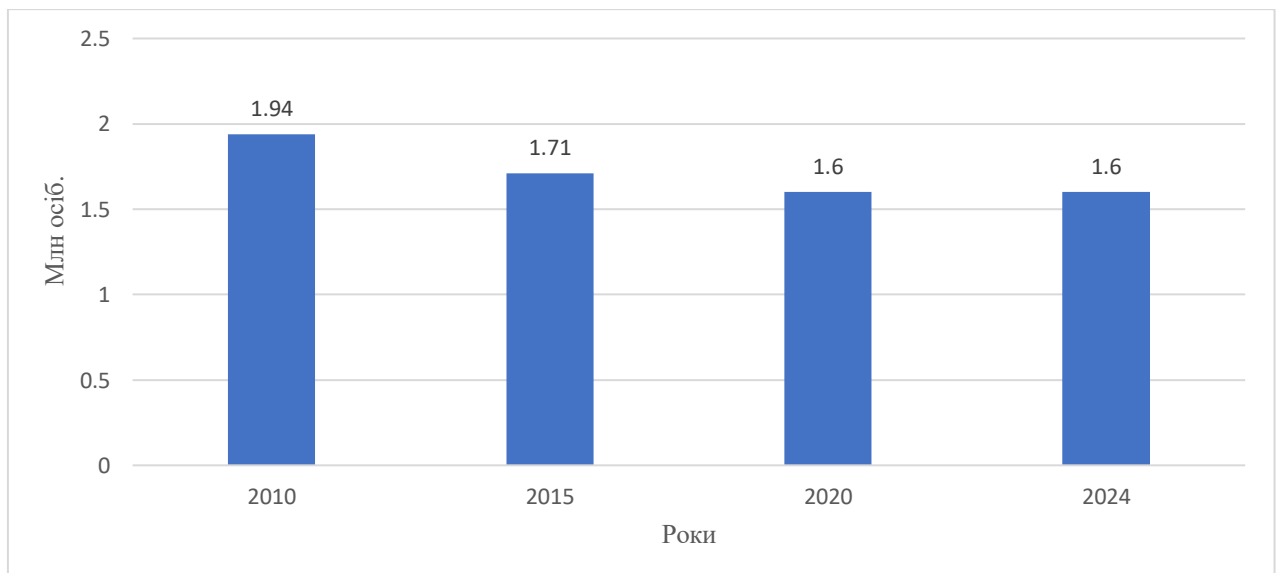

Рис. 2.18. Динаміка кількості індійського населення, яка мешкає у Пакистані у 2010-2024 рр., млн осіб

Джерело: складено автором за матеріалом [42]

У 1990 році Саудівська Аравія мала найбільшу кількість мігрантів індійського походження, окрім Пакистану. До 2024 року відбулися зміни у серед країн, які популярні серед емігрантів з Республіки Індії. ОАЕ та США стали основними напрямками емігрантів, кожен з яких прийняв по 17% індійських емігрантів [42].

На рис. 2.19 представимо країни, які найбільше популярні серед індійських емігрантів у 2000-2024 рр.

Рис. 2.19. Розподіл індійських емігрантів за країнами світу у 2000-2024 рр., млн осіб

Джерело: складено автором за матеріалом [42,43]

Індійське населення у Сполучених Штатах Америки постійно та суттєво зростає з 1960 року, причому найбільша кількість прибулих спостерігалася між 2000 і 2023 роками. В середньому, індійські іммігранти є висококваліфікованими та отримують значні доходи: переважна більшість має

ступінь бакалавра або вище, їхній середній дохід більш ніж удвічі перевищує дохід населення США та населення, що народилося за кордоном загалом. Індійці також є однією з найбільших груп іноземних студентів у вищих навчальних закладах США та отримали майже дві третини тимчасових віз Н-1В для висококваліфікованих працівників, виданих у 2023 фінансовому році [43].

З 2018 по 2022 рік більше половини індійських іммігрантів проживали в одному з п'яти штатів: Каліфорнія (20%), Техас (11 %), Нью-Джерсі (10 %) та Іллінойс і Нью-Йорк (по 6 %). Джорджія, Вашингтон, Пенсильванія, Вірджинія та Флорида становили загалом 18 % індійських іммігрантів. Найбільшими округами за кількістю індійських іммігрантів були округ Санта-Клара, Каліфорнія, округ Міддлсекс, Нью-Джерсі та округ Аламеда, Каліфорнія, де разом проживає 12 % іммігрантів з США з індійського населення [43].

За гендерним складом у 2024 році кожним третім емігрантом з Республіки Індія були жінки. Відбулися зміни починаючи з 1990 року кількість тоді емігрантів жінок склала 2,6 млн та вже у 2024 році показник склав 6,6 млн [42].

Міграційні моделі суттєво відрізняються залежно від статі. Хоча чоловіки переважно мігрують до країн Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (GCC), жінки частіше переїжджають до США. У 2024 році майже чверть індійських жінок-емігранток проживала в США.

На рис. 2.20 та 2.21 розглянемо найпопулярніші напрямки для індійських емігрантів за статтю у 2010-2024 рр.

За кількістю емігрантів-жінок Об'єднані Арабські Емірати посідають друге місце протягом чотирнадцяти років. У 2024 році кількість жінок-емігранток з Індії дорівнювала 0,96 млн, Велика Британія та Канада прийняла однакову кількість по 0,5 млн, Кувейт 0,36 млн, Саудівська Аравія 0,2 млн та Катар 0,14 млн [42].

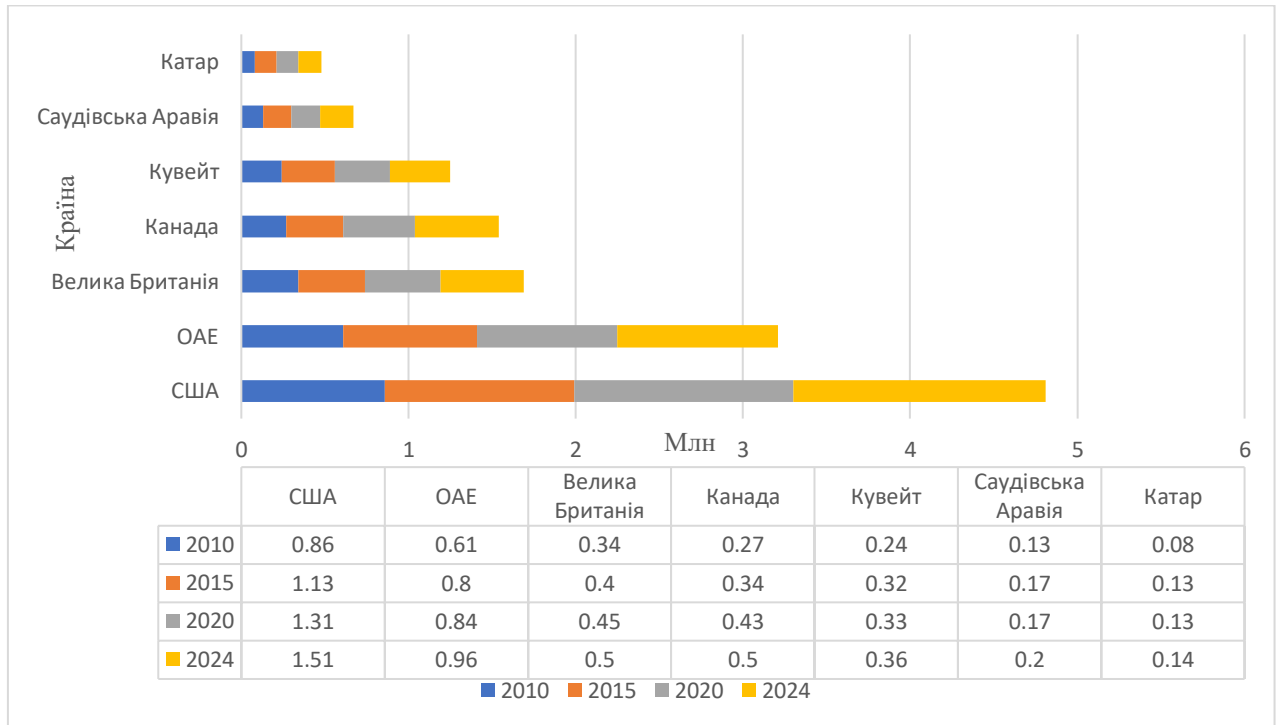

Рис. 2.20. Найпопулярніші напрямки для індійських емігрантів-жінок у 2010-2024 рр., млн.

Джерело: складено автором за матеріалом [42,43]

На відміну від країн Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, де кількість індійських чоловіків-емігрантів значно перевищує кількість жінок, кількість чоловіків і жінок індійського походження в США та Великій Британії майже однакова. За даними представленими на рис. 2.20 та 2.21 у 2024 році кількість жінок-емігрантів з США та Великої Британії склала 1,51 млн та 0,5 млн та кількість чоловік-емігрантів до тих самих країн відповідно 1,65 млн та 0,54 млн.

Міграція була визначальною рисою соціально-економічного ландшафту Індії протягом століть. Рух людей у межах штатів та між ними, зумовлений різними факторами притягання та відштовхування, значно формує демографічну, культурну та економічну динаміку країни. Міграція в Індії є важливим соціально-економічним явищем, яке зумовлене такими факторами,

як можливості працевлаштування, освіта, шлюб та проблеми, пов'язані з кліматом [45,46].

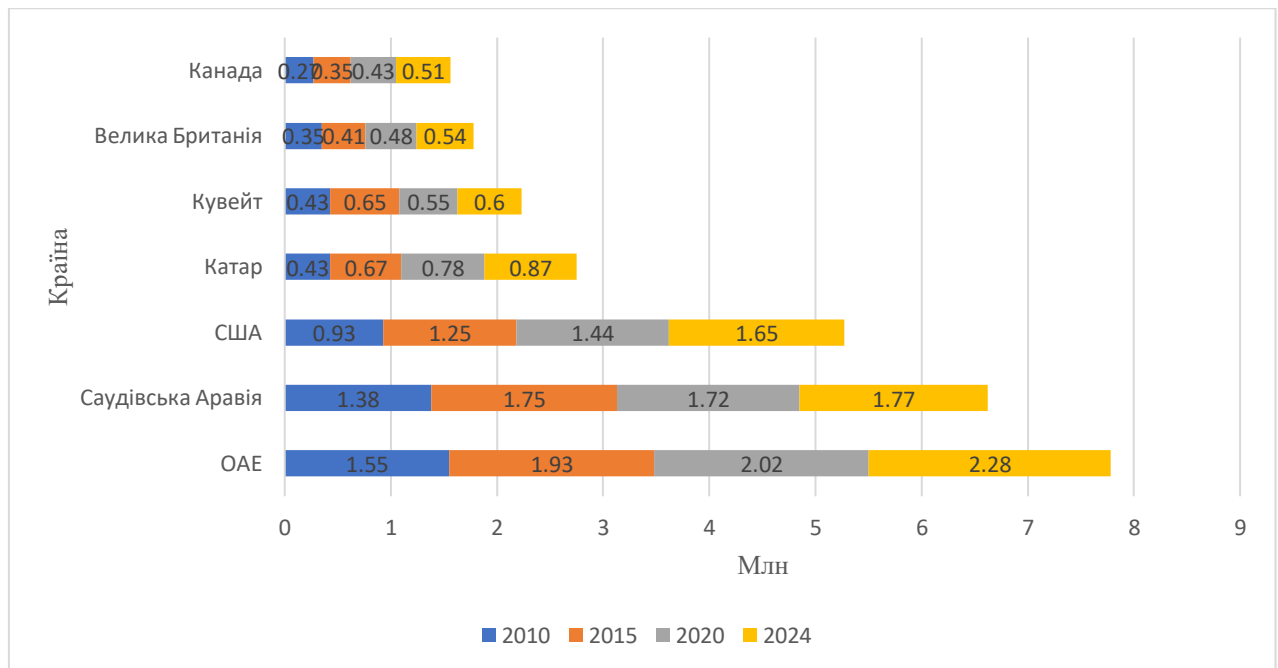

Рис. 2.21. Найпопулярніші напрямки для індійських емігрантів-чоловіків у 2010-2024 рр., млн.

Джерело: складено автором за матеріалом [42,43]

Внутрішня міграція в Республіці Індія, особливо з сільської місцевості до міста, домінує, оскільки люди шукають кращих засобів до існування в містах. Сезонна та міграція через стихійне лихо також поширені серед бідного сільського населення, особливо для сільськогосподарських та будівельних робіт. Хоча міграція сприяє економічному зростанню та урбанізації, вона також створює такі проблеми, як перенаселення міст, навантаження на інфраструктуру та соціальна нерівність [45,46].

Головними факторами, які впливають на еміграцію та імміграцію Республіки Індія можна зазначити наступні:

- Економічні фактори, надають можливості працевлаштування в міських центрах стимулюють міграцію з сільської місцевості до міст. Можливість

отримувати вищу заробітну плату та кращі умови праці в промисловому секторі та секторі послуг.

- Соціальні фактори, створення сім'ї та шлюб є переважним фактором міграції жінок. Отримання кращого доступу до освіти та медичних закладів.

- Екологічні фактори, це можуть бути спричинено стихійними лихами, наприклад, посухи та циклони, які витісняють громади. Наслідки зміни клімату, такі як підвищення рівня моря.

- Політичні фактори, виникнення насильства в громадах, політичні заворушення та транскордонні конфлікти.

- Переміщення, спричинене розвитком, а саме поява інфраструктурних проектів, такі як дамби, автомагістралі та розширення міст, часто призводять до вимушеної міграції.

У таблиці 2.1 представи вплив міграції на країну та населення Республіки Індія.

Таблиця 2.1

Вплив міграції на країну та населення Республіки Індія

Напрямок впливу	Позитивний вплив	Негативний вплив
Економічний вплив	- Грошові перекази стимулюють місцеву економіку та покращують рівень життя; - мобільність робочої сили підтримує зростання промислового сектору та послуг.	- Перенаселеність міських районів створює навантаження на інфраструктуру та державні послуги; - втрата кваліфікованої робочої сили в сільській місцевості («витік мізків»).
Соціальний вплив	- Знайомство з різними культурами сприяє соціальній інтеграції; - покращений доступ до освіти та охорони здоров'я для сімей мігрантів.	- Соціальна ізоляція та дискримінація мігрантів; - розпад сімейних структур та традиційних соціальних мереж.

Продовження таблиці 2.1.

Вплив на навколишнє середовище	-	- Урбанізація призводить до вирубки лісів і втрати біорізноманіття; - збільшення попиту на житло, воду та енергію погіршує стан навколишнього середовища.
Демографічний вплив	-	- Скорочення населення сільської місцевості та перенаселеність міст; - зміни у демографічних структурах (співвідношення віку та статі) у місцях походження і призначення.

Джерело: складено автором за матеріалом [46]

Уряд Індії запровадив кілька заходів для вирішення проблем, які пов'язаних з міграцією населення. Розвиток розумних міст для розміщення зростаючого міського населення. Ця політика призвела до впровадження схем доступного житла. Для розвитку сільських районів запроваджено схеми гарантування зайнятості, такі як MGNREGA, для зменшення міграції людей, що перебувають у скрутному становищі. Це сприяє розвитку сільської промисловості та сільського господарства [46].

Проводиться політика підтримки працівників-мігрантів, такі як ініціатива «Одна нація-одна продовольча карта». Це призвело до створення гарячих ліній для працівників-мігрантів та ресурсних центрів.

З країнами світу було підписано двосторонні угоди щодо захисту прав індійських працівників закордоном. Програми розвитку навичок для підвищення можливостей працевлаштування на світових ринках [46].

Міграція – це складне явище з глибокими наслідками для розвитку Республіки Індії. Хоча вона створює такі проблеми, як перенаселення міст та соціальна ізоляція, вона також пропонує можливості для економічного зростання та культурного обміну.

Висновки для другого розділу

1. Зовнішня торгівля Республіки Індії відіграє ключову роль у стратегії економічного зростання країни. Концепція Республіки Індії полягає у тому, щоб зміцнити свою позицію на світовому ринку товарів та послуг. За останні роки Республіка Індія розширила свою присутність на світових ринках і посіла 18 місце серед всіх країн в експорті товарів та 7 місце в імпорті. В експорті Індії домінують нафтопродукти, дорогоцінне каміння та метали, хімічна продукція, текстиль, а також зростає частка високотехнологічної продукції, зокрема оборонної. В імпорті переважають нафта, мінеральні продукти, фармацевтика, машини та обладнання. Основними торговельними партнерами Індії є США, Китай, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Сінгапур, Німеччина та країни Південно-Східної Азії.

Зовнішня торгівля послугами є однією з ключових складових економіки Індії. Країна стабільно входить до провідних світових експортерів послуг, особливо у сферах інформаційних технологій (ІТ), аутсорсингу бізнес-процесів, транспортних та фінансових послуг.

2. В останні роки Республіка Індія стала привабливим місцем для прямих іноземних інвестицій завдяки сприятливій урядовій політиці. Уряд Республіки Індії розробив різні програми та державну політику, які допомогли збільшити обсяги прямих іноземних інвестицій в країну. Республіка Індія забезпечила значні зниження корпоративних податків та спрощене трудове законодавство. Протягом багатьох років приток прямих іноземних інвестицій збільшувався у такі сектори, як: програмне та апаратне забезпечення, сектор послуг, торгівля, автомобільна промисловість та ін.

3. Міграційні процеси в Республіці Індія мають складну та багатогранну природу, зумовлену як внутрішніми соціально-економічними чинниками, так і зовнішньополітичними обставинами. Основними причинами міграції є економічна нерівність між регіонами, бідність та безробіття у

сільській місцевості, високі темпи урбанізації, природні катастрофи та деградація довкілля та ін. Республіка Індія відзначається наявністю процесів внутрішньої та зовнішньої трудової міграції. Щодо внутрішньої міграції то вона пов'язана найчастіше з переміщення сільського населення у місто. Зовнішня трудова міграція орієнтована більше на країни Перської затоки, США, Велику Британію, країни Південно-Східної Азії та ін.

ВИСНОВКИ

В ході написання кваліфікаційної роботи бакалавра ми дійшли наступних висновків:

1. Досліджено сутність та поняття міжнародних економічних відносин. У сучасному світі кожна країна світу залучена до системи міжнародних економічних відносин. Міжнародні економічні відносини є важливою складовою сучасної світової економіки. Взаємодія країн між здійснюється у сфері обміну товарами, послугами, капіталом, робочою силою та технологіями. Сутність міжнародних економічних відносин полягає у взаємозалежності національних економік, яка зумовлює необхідність тісної співпраці, узгодження економічної політики та ефективного регулювання глобальних процесів. Міжнародні економічні відносини виступають основою економічної взаємодії держав і народів, забезпечуючи поступовий розвиток світової економіки на принципах взаємної вигоди, партнерства та інтеграції.

2. Розглянуто форми прояву міжнародних економічних відносин. Міжнародні економічні відносини проявляються у різних формах співпраці країн світу. Основними формами МЕН є :міжнародна торгівля, яка забезпечує обмін товарами та послугами між державами; міжнародний рух капіталу; міжнародна міграція робочої сили; міжнародна передача технологій; міжнародні валютно-фінансові відносини та міжнародна економічна інтеграція. Кожна з цих форм має своє значення і сприяє розвитку економік як окремих країн, так і глобальної системи в цілому. У сучасних умовах глобалізації міжнародні економічні відносини набувають більшої динамічності, що потребує адаптації національних економік до нових викликів і активної участі у світових процесах.

3. Проаналізовано сучасний стан зовнішньоторговельних відносин Республіки Індія. Зовнішня торгівля Республіки Індії відіграє ключову роль у стратегії економічного зростання країни. Концепція Республіки Індії полягає

у тому, щоб зміцнити свою позицію на світовому ринку товарів та послуг. За останні роки Республіка Індія розширила свою присутність на світових ринках і посіла 18 місце серед всіх країн в експорті товарів та 7 місце в імпорті. В експорті Індії домінують нафтопродукти, дорогоцінне каміння та метали, хімічна продукція, текстиль, а також зростає частка високотехнологічної продукції, зокрема оборонної. В імпорті переважають нафта, мінеральні продукти, фармацевтика, машини та обладнання. Основними торговельними партнерами Індії є США, Китай, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Сінгапур, Німеччина та країни Південно-Східної Азії.

Зовнішня торгівля послугами є однією з ключових складових економіки Індії. Країна стабільно входить до провідних світових експортерів послуг, особливо у сферах інформаційних технологій (ІТ), аутсорсингу бізнес-процесів, транспортних та фінансових послуг.

4. Визначено особливості залучення прямих іноземних інвестицій до Республіки Індія. В останні роки Республіка Індія стала привабливим місцем для прямих іноземних інвестицій завдяки сприятливій урядовій політиці. Уряд Республіки Індії розробив різні програми та державну політику, які допомогли збільшити обсяги прямих іноземних інвестицій в країну. Республіка Індія забезпечила значні зниження корпоративних податків та спрощене трудове законодавство. Протягом багатьох років приток прямих іноземних інвестицій збільшувався у такі сектори, як: програмне та апаратне забезпечення, сектор послуг, торгівля, автомобільна промисловість та ін.

5. Досліджено причини та напрями міграційних процесів у Республіці Індія. Міграційні процеси в Республіці Індія мають складну та багатогранну природу, зумовлену як внутрішніми соціально-економічними чинниками, так і зовнішньополітичними обставинами. Основними причинами міграції є економічна нерівність між регіонами, бідність та безробіття у сільській місцевості, високі темпи урбанізації, природні катастрофи та деградація довкілля та ін. Республіка Індія відзначається наявністю процесів

внутрішньої та зовнішньої трудової міграції. Щодо внутрішньої міграції то вона пов'язана найчастіше з переміщення сільського населення у місто. Зовнішня трудова міграція орієнтована більше на країни Перської затоки, США, Велику Британію, країни Південно-Східної Азії та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник / А.І. Боярчук, Р.П. Огородник, І.А. Плющик, Н.М. Антофій, Н.Є. Федорова. Херсон, ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2018. 374 с.
2. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/da1e84517cfd25b5ad61025384ff017.pdf>
3. Кушнір Н.О., Заяць О.І. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/53623/1/%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%281%29.pdf
4. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник [Електронний ресурс]. Частина 1 / А.О. Задоя, А.С. Магдич, О.А. Задоя. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. 142 с.
5. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. д. е. н., професора А. І. Крисоватого, д.е.н., професора Р. Є. Зварича. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 660 с.
6. Rasshyvalov D, Hapieieva O, Dergach A, Koshovyi B-P, Kuryliuk Y. Modern international economic relations in the context of political risks and global geo-economic factors. Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias. 2025; 4:684. <https://doi.org/10.56294/sctconf2025684>. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/Dialnet-ModernInternationalEconomicRelationsInTheContextOf-9872495.pdf>

7. Наумов М. С. Міжнародні економічні відносини: становлення і сучасні особливості : конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 051 Економіка, освітня програма «Міжнародна економіка». URL: https://eprints.kname.edu.ua/58152/1/2021_%D0%BF%D0%B5%D1%87_104%D0%9B_2020_%D0%9C%D0%95%D0%92%D1%81%D1%81%D0%BE_20210427.pdf
8. Juraev Davron , Jalalov Mahir Theory of international economic relations and its development. URL: https://www.researchgate.net/publication/372935532_Theory_of_international_economic_relations_and_its_development
9. ГригороваБеренда Л.І., Шуба М.В. Теорія і практика зовнішньої торгівлі : навчальний посібник. URL: <https://core.ac.uk/download/576855457.pdf>
10. Emmanuel K.O Larbi The Essence of International Trade and Commerce. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/essence-international-trade-commerce-emmanuel-k-o-larbi-pv2qe/>
11. Величко К.Ю., Печенка О.І. Міжнародна торгівля: конспект лекцій для студентів ступеня «бакалавр» економічних спеціальностей, денної та заочної форм навчання. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_1790_92301513.pdf
12. Capital Flows: Definition and Examples of Fund Movement. URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/capital-flows.asp>
13. Greenfield vs. Brownfield Investments: What's the Difference? URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/043015/what-difference-between-green-field-and-brown-field-investment.asp>
14. Foreign Portfolio vs. Foreign Direct Investment: What's the Difference? URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/060115/what-difference-between-foreign-portfolio-investment-and-foreign-direct-investment.asp>

15. IOM and Labour Migration URL:
<https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd12616/files/2018-07/Labour-Migration-Infosheet-2008.pdf>
16. Федякіна Л.Н. Міжнародні економічні відносини. URL:
https://stud.com.ua/77547/ekonomika/mizhnarodna_peredacha_tehnologiy
17. Міжнародні валютно-фінансові відносини: конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» Ч1. /Укладачі: Величко К.Ю., Тищенко О.О., Печенка О.І. Х. : ХДУХТ. 2019. URL:
https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/11464/1/konspekt_lektsiy_MVFV_2019.pdf
18. Мариніна С.В. Сутність, проблеми та перспективи розвитку форм міжнародної економічної інтеграції. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2014/5-6\(76-77\)/uazt_2014_5-6_6.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2014/5-6(76-77)/uazt_2014_5-6_6.pdf)
19. Ethan Teekah, Pulapre Balakrishnan. Economy of India. URL:
<https://www.britannica.com/money/economy-of-India>
20. The World Bank. URL: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>
21. International Monetary Fund. URL:
<https://www.imf.org/external/datamapper/profile/IND>
22. GDP per capita of India: Current & historical data (2015 to 2025). URL:
<https://www.forbesindia.com/article/explainers/gdp-per-capita-india-current-history/95857/1>
23. Trademap. URL:
https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1
24. Macrotrends.net. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/ind/india/exports>
25. OEC India. URL: <https://oec.world/en/profile/country/ind>

26. India Exports By Country. URL:
<https://tradingeconomics.com/india/exports-by-country>
27. India Imports By Country. URL:
<https://tradingeconomics.com/india/imports-by-country>
28. Trendeconomy. URL:
<https://trendeconomy.com/data/h2/India/TOTAL>
29. A Brief Analysis on India's Import from Different. URL:
<http://www.dgciskol.gov.in/writereaddata/Downloads/20221031144353Import%20Report%20Final.pdf>
30. Abhishek Waghmare. Software service exports in particular have transformed the nature of international trade between India and the world. URL:
<https://www.dataforindia.com/trade/>
31. Exports of goods and services (current US\$) – India. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?locations=IN>
32. Indian trade portal. Services URL:
<https://www.indiantradeportal.in/vs.jsp?lang=0&id=0,31,24100,29404>
33. IBEF. URL: <https://www.ibef.org/economy/foreign-direct-investment>
34. FDI in India FY 2023-24: Top State and Sector Beneficiaries. URL:
<https://www.india-briefing.com/news/fdi-landscape-in-india-fy-2023-24-a-state-sector-analysis-33445.html/>
35. Five Indian states with highest FDI in FY 2024-25. URL:
<https://www.investindia.gov.in/team-india-blogs/five-indian-states-highest-fdi-fy-2024-25>
36. International Institute for Menegement Development. URL:
https://imd.widen.net/content/2ep2wybk6j/pdf/IN1page_WCY_2024.pdf
37. Global Innovation Index 2024. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB3lite.pdf

38. Global Innovation Index 2023 Innovation in the face of uncertainty. URL: <https://www.wipo.int/documents/d/global-innovation-index/docs-en-wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>
39. Global Innovation Index 2022: What You Need to Know. URL: <https://www.wipo.int/en/web/global-innovation-index/2022/index>
40. Global Innovation Index 2021 Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. URL: https://www.wipo.int/documents/d/global-innovation-index/docs-en-2021-wipo_pub_gii_2021.pdf
41. Global Innovation Index 2020 Who Will Finance Innovation? URL: <https://www.wipo.int/en/web/global-innovation-index/2020/index>
42. By Nileena Suresh International migration from India. URL: <https://www.dataforindia.com/international-migration/>
43. Madeleine Greene, Jeanne Batalova. Indian Immigrants in the United States. URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/indian-immigrants-united-states>
44. Migration of Labour in the Country. URL: <https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1941077>
45. People from which Indian states migrate the most? URL: <https://www.downtoearth.org.in/governance/people-from-which-indian-states-migrate-the-most-answers-will-surprise-you-95349>
46. Migration in India: Patterns, Causes & Impacts. URL: <https://www.nextias.com/blog/migration-in-india/>
47. India Net Migration 1960-2025. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/ind/india/net-migration>
48. Number of emigrants and immigrants in India from 1995 to 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/1377889/india-number-of-emigrants-and-immigrants/>
49. Кваліфікаційна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

освітньої програми «Міжнародні економічні відносини» / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. – 6-те вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024.

40 с. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/0df46fd07fdb21976bf7f7da2c1c8e6.pdf>

50. Макарчук К. О., Лозновенко Є. С., Гловацький О. В. Аналіз зовнішньої торгівлі та логістичної інфраструктури Республіки Індія. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/4e03372736a97788dcbc31ed113dcf04.pdf>